

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

V red devane od **Dr. Janeza Bleiweisa.**

Tečaj VII.

V sredo 13. rožnika (junija) 1849.

List 24.

Poménki o novih časih.

Podobica s kmetov.

- Pravoljub.** Se vunder zdi mi bolj vesélo,
Krépko poprime človek délo,
Od kar se tréba nam ni bati,
Pod palico tlačansko stati.
- Zvijáč.** Počakaj! tlake nisi odmétel,
In še pšenico boš desétel,
Prišlo bi bilo že na staro,
Pa Madžar še odvráča kvaro.
- Pravoljub.** Jez vém, de Cesar je pravičen,
Bog tudi nikdár ni krivičen;
Je Madžar take pa dobróte,
Kaj bratje naši so siróte?
- Dvomnež.** Pa govoré od odplačila,
Sej s tem bo vunder huda sila;
Nej kmet še tak skerbno obrača,
Gospôdo vunder težko plača.
- Pravoljub.** Ni lahko tukaj razsoditi,
Pa mislim, up je ohraniti:
Ne bo težave kmetu obilne,
Ne bo krivice knezu silne.
- Dvomnež.** Kaj meniš od nove postave,
Zastran soséskine naprave?
Premalo, sodim, smo se učili,
Kak bomo se gospodarili?
- Zvijáč.** Le čakaj; meniš, de župana
Te bo volila srenja zbrana;
Nobene ti ne bom poterdil,
Če bi s teboj celó se zgerdil.
- Pravoljub.** Če bi ti hotel nagajati,
Kot kdaj pisarji tam košati,
Ko srovost njih te je motila,
Te kmalo skušnja bo zmodrila.
- Le misli: délati je césto,
In móst postaviti na mésto,
Ak' nočes, bodeš vóz prevernil, —
In kmalo misel spreobernil.
- Dvomnež.** Res, pred so zaničvali kméta,
Kot druž'ga Adama imel bi očéta;
Alj kmét zdej verje: vsi smo bratje!
Gospód spozna tud': vsi smo bratje!
- Zvijáč.** Res je, de v šóli so gospóda
Ravnali iz kmečkiga naroda,
De praša glava puhloznanska:
Kjé raste zemlja tam Ljubljanska?
- So tudi mógle se preplésti,
Nositi ošabno se in vésti,
Tam kakor mestne gospodične
Dekléta tud zagorelolične.
- Dvomnež.** Je šola se poslovenila,
Za domačijo več bo učila?
Še človek hotel mlad bi biti,
Si novih vednost pridobiti!

Pravoljub. Nej praša kdo kar kóli koga,
Je šola védnosti podloga;
Pa še po šóli se je učiti,
Če hoče kdo se bolj zmodriti.

Možém je šola skušnja razna,
Menitev med sebój prijazna;
Vedno skerbno premišljevanje,
In pa podučnih spisov branje.

Dvomnež. Smo tak učeno modrovali,
Bicéli svet zravnati znali, —
Le ena reč nam še ostane:
Kdaj zopet živénk papir nastane?!
Podlipski.

Vodila pridnim kmetovavcam.

Gospodar s pazljivimi očmi,
Pósle pridne in poštene strí.

Kokoši mlade, krave stare —
Nikolj napolnijo omare.

Pred vrat'mi dost blata, gomile pa ne —
Je rana za travníke, njíve, poljé.

Kdor prasce rejene kupava,
Nikdar ni prebrisana glava.

Sta pridno oskerbljena travník in njíva,
Nju cena le vredniši vsaki dan bíva.

Je čedno in svetlo, kjer konj tvoj stóji,
Bo terden, čil, zdrav ino bistrih očí.

Za drobnico rosnata paša
Je strup, in nje zgubo donaša.

Voda na travníke speljana —
Narbolj tečna trave hrana.

Kar pridelat' moreš — ne kupuj tegá,
Ne oblék, ne žita, ne hišniga blagá.

Lenuhe iz hiše,
Iz žitnice miše,
Iz skednja pa vrabce zapodi vse preč —
Prodajal dôst mernikov žita boš več!

Kjer je terda, pusta trava
Gnoj in mléko zgubi krava.

Kaj še? — Eniga kerta
Bi pregnal iz verta;
De b' le kertov sila
Zemlje ne preríla!

Miroslav.

Jurče razlaga svojimu strícu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne,
tlake in družih dávšin. *)

Pervo písmo.

Preljubi moj stric!

Kér ste mi pisali, de v patentu, za vse kmete takó
imenitnim, marsiktere reči práv ne zapopadete, Vam iz

*) Svobodno po nemškim.

Vredništvo.

serca rad dopolnem Vaše želje, in Vam čem práv po domače razložiti postavo, po kateri je posestvo rešeno sto in stolétne podložnosti. Práv bi bilo, ako bi hotli moje pisma tudi svojim sosedom na znanje dajati, katerim se taka, kakor Vam godí, de tega imenitniga patenta v vsih rečéh práv ne razumejo. V nedeljo po službi Božji se spravite vsi skupej pod košato lípo, in beríte zbrani množici moje pisma; nadjam se, de me bo vsak lahko zastopil.

Cesar Ferdinand I. so že 7. sušca lanjskiga léta po nasvetu Svojih ministrov in po predlogi tadajnega državnega zbora sklenili, de ima vsa gruntna in posestna podložnost jenjati proti tém, de se nekatere reči s primernim plačilom, nekatere pa brez vsiga plačila osvobodijo ali sfrajajo. Vse natanjko pa ni bilo v tém patentu razloženo, kakor je v patentu, kteriga so 6 mescov po tém cesar Franc Jožef I. dali, in po katerim se bo osvobodjenje (sfrajanje) gruntov in posestev zdej zgodilo. — Ali véste, ljubi stric! koliko cela šuma znêse, ktera zadene desetino, tlako in druge davšine, ki imajo zdej jenjati? Dve sto milijonov goldinarjev! Če na eni strani pomislite, de en del téh davšin na práv pravični poti iz podložne stare zaveze izvira, zato kér so grajšine nekdam kmetam svoje lastne grunte in zemljo brez denarjev proti tém v posestvo dajale, de so jim zato tlako delali, desetino odraštovali i. t. d. — če se pa od druge strani tudi vé, de so bili marsikteri gruntni davki nekdam po krivici podložnikom naloženi: vsak sam lahko zapopade, de taka postava, ktera razvézo te stare zaveze ukaže, ni kaka kaj bodi reč. Kdo zamore zdej po pretečenih sto in sto létih gotovo in na en las presoditi in razsoditi: kaj de je pravičniga, kaj pa krivičniga? — Sej véste, de nespoznane krivične reči zadobijo dostikrat veljavnost pravične, kér so od ene strani že zastarane, od druge strani pa so v last družih posestnikov prišle, ki so grunt s temi pravicami kupili ali pa od tistiga, ki ga je kupil, podedovali (poverbali). Pri dedišini (verbšini) mora tisti, ki je posestvo prevzel, svojim bratom, sestram in drugim dedovavcam (verbam) po precenjeni vrednosti izgovorjeni delež poplačati, in on pride po tém, ko je deseti denar in vse druge prepísne štibre odraštoval, v postavno posestvo. Če bi tedaj vsi gruntni davki clo brez vsiga odškodovanja jenjali, bi se vzelo grajšinam in drugim opravičenim 200 milijonov, do kterih imajo nekatere gotove pravice. Od sv. Krišpína se sicer pripoveduje — ne vém ali je rés ali ne — de je bogatincam usnje (leder) kradel, iz njega pa ubogim čevlje delal — ali ta priméra ne veljá tukaj že zato ne, kér je kriva misel, de so grajšaki vsi bogatini, kmetje pa so vsi reveži. Koliko grajšakov je, katerim bi — če bi sv. Krišpin še dan današnji živel — gotovo tudi čevlje delal, za ktere bi premožnim kmetam usnje kradel!

To, ljubi stric! naj Vam bo za predgovor, preden začnem v družim pismu razlaganje gori imenovaniga patenta. Pozdravite mi mojo ljubo této in vse moje znance. Vaš zvest Jurče.

Košnja in pridelk iz travnikov.

Senó kositi se mora takrat, kadar je večí del trave odzvétko. V bolj gôrkih krajih se pričnê košnja navadno v drugi polovici mesca rožnika; v merzlih krajih in po enakošnih senožetih pa pozneje. Podvizaj se otavo kositi, kér je teško spravljati pozno košeno.

Po navadi se radovnice za jutra raztrosijo; popoldan se enkrat obernejo, in na večer v kopice spravijo, de rôsa in dež na osušeno senó ne pade. Drugo jutro, kadar se rôsa posuši, se kopice spet raztrosijo, če se dežja bati ni; okoli poldne premešaj še enkrat ali dvakrat raztrošeno; ko se sonce nagne, je senó dobro za spraviti. Če sušivniga vremena ni, je treba pokošeno

na večer v večí kopice zdevati, tretji dan pa jih spet raztrositi in posušiti. Če se ob kôšnji deževno vreme vtêpe, naj pokošena trava v radovji takó dolgo leží, de se spet lepo vreme naredí. Pokošeno travo čez noč raztrošeno pustiti, ni práv; senó zgubi lepo farbo in dobroto. Voljno ravnaj s senam; ne tolci z grabljami in z vilami po njem, sicer se ti ga veliko vdrobí. Posebno s suho deteljo moraš lepo ravnati, ki ji perjiče rado odletí. V kozelcih se detelja in otava nar lažje in nar boljši brez vse škode posuši.

Z otavo je več opraviti, kot s senam. Imej skerb, de boš vso pičo práv suho spravljaj; de se ti nad hlevam ne vgreje, ali celò ne vname.

Če se je senó dolgo v dežji valjalo, s soljó ga potresaj, kadar ga pod poslopje zmetavaš; na en cent sená je pol funta solí zadosti; takó bo živini prijetna klaja, če bi ravno od slabiga vremena poškodovana bila.

Nadhlevi ali pôdi, kamor senó spravljáš, morajo terdni biti, de živinski sopuh iz hlevov piče ne skazi in pokvari.

Iz postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih.

(Dalje.)

3) Tedej se mora druga postava spolnovati, de se v velikim ali majhnim gojzdu nič več ne menj drevés ne poséka, kolikor jih v pretečenih létih v sék doraste. Ko bi jih več ali menj na enkrat posékali, bi jim za prihodnje léta ali preveč ali pa premalo drevés ostalo. Po tej postavi naj tedej

4) Gojzdni lastinec, de bo iz svojih gojzdov neprehama vžitek imel, prerajtbo v 1. §. storjeno v posebne bukve zvesto zapiše, kolikor sežnjev derv je namreč do perhodnje dorašbe posekati; iz tega bo previdil, kolikor sežnjev derv zamore vsako léto brez skerbí ali brez škode dobiti. Treba mu pa je zraven

5) Dobro premisliti, kakšni so njegovi gojzdje, ktere drevesa so v njih, ako so le za derva, ali so pa dobre za pohišstvo, za sode, vozove, podobe, stole, mize ali za ladije, ali za kaj družiga več vredniga bolj perpravne; zatorej tedej

6) Naj zmirej potrebno skerb ima, de zunej drevés posékanih za sode, vozove ali škodlje, se za derva pa, za kôle, za žerdí, in za drugo malo raportijo naj tisto odbira, česar ni škoda, kar véter podêre ali odčesne, kar vsahne, ali kar se potare; posebno skerb naj pa na tisto ima, koliko drevés zamore vsako léto zaporédama posékati. Kér so pa drevésa dvojne, to je, ene za dervá, ene za lés, se tedej tako vé

7) De naj se za dervá le tiste drevésa jémljejo, ktere so véjaste in gerčeve in torej niso za drugo rabo; ktere so pa ravne, in posebno hraste, hoje, smréke in borovce naj se za lés, kér per pohištvu veliko zalézejo, perhranijo, de jih bodo iméli za slame, trame, deske, dile, podboje, late, okna, i. t. d. Za te reči je namreč tréba dolziga in ravniga lesa. De pa drevésa po vsim gojzdu enako podrašajo, kar je zlo potrebno, je tedej

8) Posebna postava, de drevésa zaporédama, ne pa sémtertjê po hribih ali ravninah kjer si bodí, sékajo; ondi naj pa vse germovje zunej mladih drevésic čisto potrebijó; sekačem pa nikoli ni perpustiti, de bi kake gerde drevésa, kjer se jim sekati kraj odkáže, popušali, ampak ondi naj, kar je mogoče, vse čisto sklestijo in sosékajo, ne de bi klade ali pa verhovino popušali, kér za kurjavo vse práv pride. Drevésa naj se ne sekajo visoko od zemlje, ampak práv nizko, kar je mogoče práv per tléh, takó de štori ne bodo čez poldrugi čevelj visoki, in če se da, naj se tik zemlje odžagajo, véje naj se od debela tudi gladko odsékajo. To je pa le samo od velicij grajšinskih ali kmečkih gojzdov rečeno, ne

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svitlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj VII.

V sredo 20. rožnika (junija) 1849.

List 25.

Vrančji černi prisad (Milzbrand.)

Že smo slišali, de so na Krajskim nektere živinčeta po vrančjim črnim prisadu (Milzbrand, Anthrax) naglo smert storile. Če bo pa vročina še huji, kakor je dosihmal bila, jih bo pa še več pocepalo in bati se je, de ne postane prava kuga.

Že smo kmetovavce v 23. listu Novic opomnili, de naj varjejo svojo živino nagle smerti, in v tistim listu, še bolj na tanjko pa že v 3. listu 1843. léta smo razložili vzroke vrančjiga prisada, in kakó se ga je varovati.

Kér je létaš, kakor se kaže, zavoljo velike vročine nevarnost huda, kér bi utegnilo zavoljo suše tudi vode sèmtertjè zmanjkati, Vas, kmetovavci, še enkrat opomnimo: glejte na svojo živino!

Že večkrat smo povedali, de pri vrančjim črnim prisadu vsa kri črna in gosta postane, kakor kólomazilo (šmir), in de taka kri živino vsake sorte večidel nanagloma, kakor de bi strela va-njo trešila, včasih pa tudi še le v 24 — 48 urah umorí, in de nar raji dobro rejeno, pitano, mlado živino napada.

Črna strupena kri pa se naredí posebno iz hude vročine pod milim nebam ali v hlevu, od pomanjkanja vode, od predobre pičee ali kerme.

Vse pa, kar živino od **zvunaj in znotraj** **hladí**, odvráča černi vrančji prisad.

Iz tega vsak umen kmet lahko sam presodi, kakó ima s živino ravnati, de jo obvarje te hude in nagle bolezni.

Varíte jo prehudiga dela pri hudi vročini; zjutrej in zvečer nej raji več dela, kakor okoli poldneva, — iméte hleve hladne hladne, — dajte ji večkrat hladne vode, — dajte ji namesto suhe klaje zelenjave in kislatih in slanah reči, — kopajte jo večkrat ali jo saj s hladno vodo polivajte, — če pa se le količkaj bolehná kaže, dajte ji berž berž pušati, de jo rešite černe strupene kervi.

Varíte se samí, de se s tako černo kervjó ne oskrunite, in Bog obvari, de bi tako živino zaklali in mesó i. t. d. porabili, — to tudi Vam prinese gotovo smert!

Jurče razlaga svojimu strícu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne, tlake in družih dávšin.

Drugo pismo.

Ljubi stric!

Náte danes drugo pismo, v katerim sim Vam posamesne razdelke ali paragrafe gôri imenovaniga patenta od 4. sušca razlagati naménil. Vzemite pa pri branji tega pisma tudi 37. list lanjskih Novic in 12. doklado létašnjih „Novic“ v roko, kjer sta obá cesarska patenta

od 7. kimovca 1848 in od 4. sušca 1849 v naš slovenski jezik prestavljena. Nikar se ne čudite, ako v téh patentih marsiktero reč najdete, ktera se Vam neznana zdí in ktere ne zapopadete, — pomislite, de obá patenta nista le za eno samo deželo, temuč de sta za veliko deželá, ktere imajo sèmtertjè v gruntnih rečéh posebne naprave, tedaj tudi posebne davke. V téh patentih se je pa mógló na vse dežele misliti. To ljubi stric! je tréba nar poprej vediti.

V predgovoru cesarskiga, od vsih ministrov podpisaniga patenta od 4. sušca stoji imenitna beseda za vse deležnike, de tarifa odškodovanja naj bo taka, de bo za obá — ne le za gruntno gosposko ampak tudi za kmeta — práv (billig). Pravednost naj bo tedaj poglavitno vodilo vsiga ravnanja pri ti reči.

Pojmo zdej k 1. in 2. §.

1. razdelk ali §. tega patenta ukaže, de tlaka in tlačanske plačila gostačev in na podložnih gruntih vseljenih kajžarjev imajo nehati, brez de bi tí za tó kaj plačali. Čmu de so dosihmal mógli gostači tlako delati, tega mende noben človek ne zapopade, in te tlake nobeden ne more pravične imenovati. Ta je vunder prehuda, de človek, ki nič nima, za tó še kaj plačati mora! Pravično je tedej, de je tlaka gostačem pa tudi kajžarjem brez vsiga plačila odpušena, tode ne vsim kajžarjem, ampak le tistim, ki imajo svojo kajžo na podložnih kmečkih gruntih. Kajžarji na gosposkkih gruntih se morajo od gospodarja s primernim plačilam odkupiti. Kdo pa je kajžar na podložnih kmečkih gruntih? boste morebiti hotli bolj na tanjko vediti. Kajžarji na podložnih gruntih so vsi tisti, ki so svojo kajžo že na grunt podložniga kmeta postavili, ali pa na tak grunt, ki je bil že popred od gosposkniga grunta odpisan in za kmečki grunt spoznan, preden je kajžar svojo bajtico na-nj postavil.

Tukaj pa moram opomniti, de soseskna tlaka gostačev, to je, tista tlaka, ki jo imajo gostači soseski opravljati, kakor, postavim, v soseskinih opravkih za póta iti, ali pozimi iz soseskne ceste sneg kidati i. t. d. po tem patentu ni nehala, ampak le tista tlaka je jenjala, ktero so imeli gostači svoji gruntni gosposki v delu opravljati ali pa v denarji pobotovati. Tlaka, ki jo imajo gostači v prid soseske na kmetih ali v terjih in mestih delati, ne more jenjati, zakaj, če revní gostač zbolí ali na stare dni takó oslabí, de si ne more nič zaslužiti, ga soseska preživí; tedaj je tudi pravično, de tak človek za tó v prid soseske kaj storí. Ravno takó se mora tudi med drugimi tlakami razloček delati, ki se opravljajo pri zidanji ali popravljanji cerkve, šole, farovža, in ktere ne morejo jenjati, če noče soseska ob cerkev, šolo ali farovž priti, ki so le v njeni lastni prid. Po novih soseskkih napravah se bo ta reč še bolj natanjko razločila: kaj gré soseski storiti, kaj pa ne.

2. §. patenta zapové, de se imajo v vsaki deželi komisije napraviti, ktere bojo presodile: ktere davšine imajo po §. 5. lanjskiga patenta (od 7. kimovca) brez plačila jenjati, ktere pa s primernim odškodovanjem.

Že v začetku tega pisma sim Vam rekel, de niso gruntne davki po vsih deželah popolnoma enaki, tedej se ni mōgla postava dati, ktera bi za vse dežele veljala, in bi vse posamesne zadeve obsēgla. Deželne komisije so tedej edina prava pot, to imenitno pa težko delo tako dokončati, de bo za vsako deželo práv. Le to bi bilo pri tēh komisijah želēti, de bi bilo v vodilih, po kterih se imajo te komisije ravnati, vse na tanjko razloženo, kakó se imajo pri ti reči vēsti in kakó se ima ta reč presojevati, de ne bo tērma ali svojeglavnost komisarjev namesti pravice na nobeni strani obveljala in prepíri se začēli.

Kakó se bojo te komisije sostavile, tega ne vēm. Kér pa ima po tēm patentu eno tretjino odškodovanja deržava, drugo tretjino podložni kmet plačati, tretjo tretjino pa gruntna gosposka zgubiti, tedej mislim, de bo tudi ta komisija na tri razdelke šla; eno tretjino komisarjev bo morebiti izvolila deržava, ti bojo cesarski komisarji; drugo tretjino komisarjev bojo izvolili kmetje, ti bojo kmečki komisarji; tretjo tretjino komisarjev pa bojo izvolili grajšaki, ti bojo grajšinski komisarji. Takó se bo zamōgla ta reč brez enostranosti pravično razsoditi, in kér je pravednost (Billigkeit) poglavitno vodilo tega patenta, kteriga ne smējo komisije nikdar spred oči pustiti, se sme pričakovati, de se bo to delo lože dokončalo, kakor zde mislimo. — Nadalje od tega v tretjim pismu. Z Bogam!

Vaš zvest Jurč.

12 postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih.

(Dalje.)

10) Kér so pa v krajih v sēk odločenih nektare drevésa za skodle, hlode, kōle, sode, vozove, podobe, zrézbe, ali za ladije in drugi taki lēs, kteri je ljudēm koristniši in gojzdnim lastincam več denarjev pernese, kakor dreva, kaj pa de jih je tedej treba k tacim rečem obrniti, pa le tako dolgo dajati jih, dokler navadni sēk terpi; verhovino naj pa lepo sklēstijo; sicer naj pa po gojzdu dračje, vsušene drevésa in véje lepo čisto poberó, in še le kadar je sila, naj se lepiga in živiga lesá lotijo; posebno se pa

11) Drevésa za vozove, sode in skodle se ne smejo pustiti delječ v gojzdu sekati, ampak le ondi kjer imajo v sēk odločeni kraj, kér sekači radi škodo delajo, in več drevés posékajo, kakor jim je dovoljeno, verhe in véje skrijejo, in tako se v gojzdu le škoda in potrata déla; škodlarjem naj tedej le perpustē v tistih krajih sekati, ktere jim zemljina gosposka odkaže; sicer pa bodo taka gosposka in škodlarji oistro po postavi štrafani.

12) Mi tudi to milostivo ukažemo, de naj tiste kraje v sēk odločijo, kjer so drevésa popolnoma dorastle, pa še preden vsahnejo, ali ondi kjer so drevésa sicer v kaki nevarnosti, ali ob mejah, kjer so drevésa v nevarnosti ukradene biti; pa tudi ni trēba séknih krajev preblizo in le v ravnini voliti, ampak kar se da, naj jih delječ v gojzdu odberó, de jim ondi lēs ne zgnije, in de se v bolj zloznih krajih za druge potrebe prihrani. Če so pa v kterim hribu dorašene drevésa začēli sékati, naj od léta do léta ne nehajo v tistim kraju sekati, in naj ne začenjajo drugej sékati; trēba je pa véditi, de naj spredej proti zgornjemu vetru začno sékati, de vetru prostora ne delajo, kjer bi jim utegnil škodo storiti.

13) De se pa taki kraji, kjer so drevésa posekali, kmalo spet zarastejo, je trēba vselej nekaj nar boljših, zdravih, ne prestarih, ne premladih, lepih, ravnih, ne

grampovih drevés za sēme pustiti, na kterih so véje lepo razrašene in košate, berstje zeleno, koža brez mahú. Bukve je dobro za sēme pušati, ktere niso previsoke, de jih veter ne podere. Naj 30, 40, k večimu 50 stopinj delječ in naskrižem drevésa za sēme pušajo. Ako je trēba več ali menj drevés za sēme pušati, se po zemlji obsodi; če je zemlja terdna, ni trēba veliko drevés za sēme pušati, kér jih veter ne bo mogel lahko podrēti in podrašine zatrēti; kjer je pa zemlja mehka in rahla ali vpuhla, ondi so sēmenske drevésa v veči nevarnosti, in če jih veter podere, se bodo druge težko zasijale, in še gojzd bi se opustil. Naj tedej v tacih krajih več drevés za sēme pušajo; tudi za to je to bolji, de sēme, kamor pade, ostane in ozeleni, in ga veter ne odnese; če so drevésa prerédke, tudi med njimi velika trava zraste in mlade drevésca zaduši; po tem takim bi se gojzd le težko in počasi zaredil.

Kdor zemljo práv pregleda, ako je terdna ali pa rahla in mehka, ga bo že sama pamet učila: če je trēba več ali menj drevés za sēme pustiti. Kar je tukej zgorej od bukev rečeno, tudi kar sēme tiče, od vsih drugih drevés veljá.

14) De se pa drevésa, kar jih potrebujejo, o pravim času, v pravim redu, in kakor je za podrašino nar boljši, sekajo, se je trēba v vsakim kraju drugač ravnati, kjer niso vsi kraji enaki; zató se ne morejo, kar sēk zadēne, splohne postave dati; pa vender je trēba tole vsim véditi, de naj, kjer listne drevésa sekajo, vselej dosti drevés za sēme pustē; tudi v smrékovim gojzdu naj tako ravnajo, in tukej naj še posebno skerbē, de preveč smrék ali hoj in sosēbno v takim kraju na enkrat ne posékajo, kjer zemlja nima dosti mokrote in sence, kjer imata sonce in veter preveliko moč: v takim kraju bi namreč drevésa ne mogle podrašati, ampak kar bi ob dobrim vremenu ozelenilo, bi kmalo spet sonce zapeklo in zadušilo.

(Dalje sledi.)

Peteršiljeve koreninice je spel skušnja poterdila!

Novice so v 22. listu pod napisam „Mnogoverstne kmetijske drobtince“ zopet kaj dobriga in koristniga podale. Med njimi je drobtinca, vredna, de bi se v zlati skledi hranila; namreč: „Kravam po porodu posteljco lahko odpraviti“. Ravno sim dobivši Novice, željno preberal, kar slišim zdihovati, de bo revež ob edino kravico prišel, ktera njega, ženo in 6 otročičev živi, zató, kér se očistiti ne more in vse znamnja so na prirašenje kazale. Jez mu hitro Novično drobtinco podam; on pa berž po že preteklih 24 urah po otelenji po oznanilu hvalevredniga gosp. viteza Morica Franka pomoček napravi — in glej! tretji dan se posteljca srečno iztrebi. Krava je čisto zdrava, in ima veliko mléka. — Ali bi ne bilo kaj takiga, se vé, de v manjši primeri, porodnim ženam v sili svetovati? — *)

Vsa druga se je pred nekimi léti sosedu péla; ki je v enaki okoljstavi po širokoustniga doktorskaza poslal, ki je ubogo kravico terpinčil in terpinčil; pa vender ni mogel posteljce odpraviti, ampak jo je po mnogim mučenji zopet nazaj sunil. Sosed je mogel veliko plačati, pa še ob kravo priti.

Bodi vam ljubeznjive Novice! serčna zahvala za toliko lepiga, dobriga in tečniga kruha, kteriga kakor skerbna mati s tolikim trudam in prizadevanjem — od svojiga rojstva do sedanje ure lomite izkojivnim Slovencam! — Serčna zahvala pa tudi za imenovano drobtinco, ki je več vredna, kakor de bi zlata bila!

Ulimje 10. rožnika 1849.

Jože Virk.

*) Gotovo zasluži ta pomoček, de bi ga v enacih pogodkih zdravnikí tudi pri porodnih ženah poskusili.

Vredništvo.

Jurče razlaga svojemu stricu cesarski patent od 4. sušca zastran desetine, tlake in družih dávšin.

Četerto pismo.

Ljubi stric!

Preden Vam patent 4. sušca tega léta dalje razlagam, Vam moram še povedati, de v 5. in 6. razdelku lanjskiga patenta od 7. kimovca so take davšine imenovane, ktere ne zadevajo naše dežele, ampak spodnjo avstrijansko deželo in nektre druge, kakor postavim so: pravice in davki, kateri izvirajo iz osébné podložne zaveze, iz varstvine razmere, iz gosposkinih sodniških pravic i. t. d. To tedej, kar v imenovanih 2 razdelkih popisano stoji, so Vam neznane reči, zato kér pri nas taci pravice in taci davki ni; tedaj Vam jih tudi razlagal ne bom. Nam je le to treba véditi, kar nas zadeva. Torej grémo v razkladanji cesarskiga patenta od 4. sušca naprej, in pridemo h 3. razdelku téh postáv.

3. §. tega patenta zapové:

„V postavah 3. in 6. razdelka lanjskiga patenta (od 7. kimovca *) je zapopadena sleherna desetina, ktera na gruntim posestvu stanovitno obstoji, čeravno iz podložne zaveze ali iz gosposkiniga nadposestva (grundherrlichen Obereigenthume) ne izvira.“

V drugim pismu sim Vam že povédal, de sleherna desetina, naj ima to ali uno imé, ima le z odškodovanjem, to je, s plačilam jenjati.

Ta 3. razdelk pa zdej bolj razložno pové, de pod zgorej imenovano postavo je vsaka stanovitna desetina zapopadena, čeravno ne izvira iz zaveze podložniga kmeta do gruntu gosposke, ali iz nadposestva gruntu gosposke.

Tukej je treba, de Vam nektre reči bolj na tanjko razložim, od katerih se bo na dalje večkrat govorilo, de jih boste na tanjko zapopadli, in te reči so: kaj je nadposéstvo (Obereigenthum), kaj je vžitno posestvo (Nutzeigenthum), kaj je pojerbljivi (emfitevtiški) najem ali štant (erbliche Pacht), kaj pa začasni najem ali štant (zeitliche Pacht)?

Če se je v starih časih kak vitez kakšniga zemljiša v boji polastil, ali če kak grajšak celiga svojiga grunta ni hotel ali ni mogel obdelovati, je svojimu pôslu ali kakimu drugimu, ki ga je za to prosil, en kos tega grunta v vžitek dal. Za to vživanje mu je mogel deset del pridelka, to je, desetino, odrajtovati, ali pa mu je še kakšne druge davšine dajal. To je bil v najem ali štant prepušeni grunt, kateri se pa ni mogel nikdar več nazaj vzeti, ampak sin ga je pojerbal po očetu, po sinu zopet sin, ali drugi dedje (verbi) in tako naprej. Take lastnine se imenujejo pojerbljive lastnine ali, s kancelijsko besedo, emfitevtiške lastnine; tode pri taci grunth ostane grajšak vedno nadposestnik, podložni kmet pa je vživavni posestnik. Iz taci pogodki ali zavéz so se iz nadposestva začele stanovitno obstoječe desetine, ktere se morajo ravno tako s plačilam odkupiti, kakor druge stanovitne desetine za cerkve, samostane (kloštre) in za farovže, ktere ne izvira iz nadposestva.

*) Ti postavi se takóle glasite: Tretji razdelk: »Vse dolžnosti, dela in davki vsake baže, ktere iz podložstva izvirajo in podložno zemljiše zadevajo, odsihmal nehajo; ravno tako tudi nehajo vse odrajtova v blagu (Natural), v delu in denarjih, kateri izvirajo iz gosposkine gruntu oblasti, iz desetinskiga, varovavniga (Schutz), fogtijskiga, gorniškiga in soseskiniga gospodstva in ktere so se dozdej mogle odpravljati ali od kmetijskiga posestva ali od oséb; tudi je jenjalo plačilo za premenjenje posestva (prepisi) med živimi in po smerti.« Šesti razdelk: »Za dela, za davke v blagu in v denarjih, ktere je posestnik grunta svojimu grajšinskemu, desetinskemu ali fogtijskemu gospodu mogel odrajtovati, je berž ko berž primerno odškodovanje odmeriti.«

Take desetine so tedaj vse drugačne, kakor tiste, ki so se iz začasniga najema ali štanta začele. Pri začasnih desetinah zamore vsak posestnik, če hoče, en kos grunta komú proti tem v najém dati, de mu za toliko in toliko lét, ali pa dokler najemnik (štantar) živi, izgovorjeno mero svojiga pridelka odrajtuje. Posebno pri vinogradih je v več krajih ta navada, de se za celi čas življenja najemniku dajo proti tem, de mora najemnik tretjino pridelka (vsako tretje vedro móšta ali vina) odrajtovati.

Taki začasni najemi pa se ne štetejo k davšinam podložnih kmetov, od katerih je v tem 3. razdelku govorjenje; zakaj če je čas pogovorjeniga najema pretek, in če posestniku ali najemniku ne kaže, stari kontrakt ponoviti, ga sméta popolnoma razdreti, ali pa noviga napraviti.

Takó, dragi stric! se razume 3. razdelk. Zdej ga pa še enkrat preberite, in lahko ga boste razuméli od konca do kraja. Z Bogam!

Vaš zvest Jurče.

Iz postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih.

(Dalje.)

26) Kér se je zvédilo, de kmetje za ograjo per travnicah in spašnikah, per apnénicah, in za druge reči per poslopji, v svojih in grajšinskih gojzdih mlade drevésa sekajo, in vsako léto veliko mladih drevés zatarejo, posébnó pa veliko mladih smrék in hoj posékajo in takó gojzdam grozno veliko škodo storé, de drevésa, iz katerih bi bil les za pohištvo in derva, ne morejo verha dorasti, zato je Naša milostiva volja, de se ograja s takimi drevesi, ktere bi lahko za les ali za derva velike zrastle, in se drago prodale, terdo prepové; in ograja s takim lesam se le v tisti krajih perpuští, kjer je preveč lesa, de se prodati ne more, ali vender naj svoje njive, travnike in verte s takimi deskami in rantami gradé, ki so iz tistiga lesa, kateri nikoli velik ne zraste. Mertve ograje pa so in ostanejo prepovedane, kakor smo jih per perložnosti od paše sploh prepovedali, in sicer takó, de sedajne mertve ograje sčasama s živimi namestijo, in mertve meje naj le tako dolgo ostanejo, dokler se žive ne zaredé. Tudi se bo veliko lesa perhranilo, če si gosposke perzadénejo, kakor se v nektarih Naših deželah k pridu godí, de hiše, hléve, senice (Schupfen) in kar je taci, z nežganim ali takó imenovanim egípskim céglam ali pa tudi s kamnjem zidajo in le podstréšje iz lesa delajo. Za ograjo pa naj germovje ali ternje sadé, in kadar že nekej lét raste, naj grabne ondi skopajo, kjer hočejo živo mejo iméti, in naj mlade ternjeve drevésa v dva reda zasade, ktere se takó zarastejo, de zavolj močniga ternja živina ne more skozi predréti.

Sicer bo pa tudi dobro, če se per taci mejah, kakor bo spodej rečeno, vsako léto nekej dreves po razložku zemlje per hišah, vertih, travnikih in spašnikih zasadi; le ob mejah naj tedej drevésa stavijo.

27) Kér tudi to mladim gojzdam veliko škodva, de hojam verhove režejo, ter jih za znamnje oštarije pred hišo obésajo, in takó skozi léto veliko drevés zatarejo, ktere bi sčasama velike zrastle, zato je tedej Naše povelje, de z naprej ne smejo več verhov sékati, ampak znamnje oštarije naj iz hojevih véj ali iz hojeviga berstú, kakor je v Našim velkim méstu na Dunaji v navadi, narejajo, ali naj pa leséno kupo ali bučo, ali tudi zelen venec pred hišo obésijo, in to naj po vsi deželi spolnujejo; kateri se pa po tém ne ravnaajo, naj jih ojstro kaznijo ali štrafajo.

28) Kar je zdej tukej zavolj znamnja oštarije ukazano, se tudi tista navada, take drevésa za ute ali za senco per precesijah sekati, ojstro prepové.

ga pri nas gasé. Lejte, velik dobiček! Veliko apna se prišpara, in zidanje je veliko terdneši.

To ni prazen kemijski zmislik, ampak je že davnej poterjena skušnja na Nemškim, Laškim in v drugih deželah.

Vsaki človek, če to reč le enmalo premisli, bo spoznal, de, če se apno po naši stari malopridni navadi gasí, 1) cele kepe neraztopljeniga apnénika v apnéni ostanejo, ki se niso v vodi do dobrega razstopile, 2) ko je apno že vréti začelo, se to vrenje in popolnoma gašenje zamorí in zaduší, če se vnovič hladne vode na-nj vlije, 3) vés kamen v apnu ostane; večí kamen se sicer vùn dobí, kader se mavta dela, manjši kamen pa vunder le v njem ostane, de ni čisto, 4) apno ni nikdar z vodo takó napíto, kakor je treba.

Kakó pa gasé apno na Nemškim, na Laškim in umni zidarji tudi pri nas?

V apnéno trugo, kjer se navadno mavta dela, vlijejo nar prvič toliko vode, de blizo do verha stoji in de prostor za apno ostane. To trugo postavijo tikama apnénce (jame) takó, de enmalo proti tistimu koncu visí, kjer tružne vratica v apnéno peljejo.

Potem se dene apna v trugo, in sicer toliko, de po primeri na 10 veder vode prideta 2 mernika skupama apna.

Zdej se pa apno po celi trugi poravná (zgliha).

Ko je to storjeno, se pustí apno pri miru, de se kuha; le večí kepe se toliko zdrogajo, de voda tudi v sredo téh kep stopi.

Ko se je apno kuhati jenjalo, kar vsaki zidár iz tega lahko spozná, de so se jenjali mehurčki delati, potem se začné še le mešati sèmtertjè takó dolgo, de je vse kakor gosto mléko. Takó se vse apno popolnoma in do dobrega stopí; le kamnje na dnu truge ostane.

Potem se vratica odpró in apnéno mléko se v apnéno spustí.

Kader je vse vùn stéklo, se kamnje, ki je v trugi ostalo, z vodó lepo spêre, ki se je vnovič v trugo vlila, in kamnje se potem z lopato vùn pobere.

Po tem se v trugo, ktera je z vodó kakor pervikrat napolnjena, zopet apna dene in se ravná kakor pervikrat; tako tudi v tretjič in tako dalje, de je apnéna polna.

Tako apno je čisto skozi in skozi, vse je enako gosto, brez vsih kep, kakor maslo, z vodó do dobrega nasiteno, in — kakor smo gori rékli — za mavto veliko veliko boljši in tečniši.

To ravnanje je lahko, gré naglo izpod rok, in apno je, kakor mora biti.

Jurče razlaga svojimu strícu

cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne, tlake in drugih dávšin.

Peto pismo.

Ljubi stric!

4. razdelk patenta očitno pové, de je razloček med pašnimi pravicami v gojzdih, in med pašnimi pravicami na polji po sternišu. Pravíce, ktere imajo kmetje, de smejo v grajšinskih gojzdih svojo živino pasti, ravno tako tudi pravíce lés sekati v grajšinskih gojzdih, in druge služne pravíce med grajšinami in podložnimi imajo nehati, zató kér prihodnjič nima več gruntnih gosposk, pa tudi ne podložnih kmetov, in podložne zaveze med njimi biti. Tode te pravíce, ktere so kmetje dosihmal v gojzdih imeli, in sploh služne pravíce (Servitutsrechte) sméjo le proti tem jenjati, de kmetje primerno odškodvanje zató dobijo. Dokler pa to odškodvanje ni izgovorjeno in določeno, imajo te pravíce, kakor so dosihmal bile, kmetam obstati.

Kér so pa te pravíce v mnogoverstnih deželah na posebne okolistave vezane, de je v eni deželi takó, v drugi pa drugač, tedej tudi v tém patentu ni bilo moč, za vse dežele enako odškodvanje izgovoriti. To bojo določile za vsako deželo posamesno dane postavé, po kterih se bojo že večkrat imenovane deželne komisije ravnale, kader bojo to delo začele.

Kar pa pašne pravíce po sternišu, po njivah, ki so za praho pušene, na travnikih po sv. Mihelu in pa pašo po zmerznjenim žitu vtiče, ktera je bila nekdej v nekterih deželah zavoljo ovčje réje pripušena, je že v 7. razdelku lanjskiga patenta od 7. kimovca očitno izgovorjeno, de te pravíce imajo brez odškodvanja nehati.

5. razdelk patenta govori od tega, de davšine, ktere iz emfitevtskih in drugih pogodb (kontraktov) zastran razdelitve lastnín izvirajo, in ktere imajo z odškodovanjem nehati, se imajo tako dolgo odrajtovati, dokler se odškodovanje ne zgodi. Samó tlaka se ima že zdej v denarjih pobotati. Dogotovljenje tega odškodvanja je opravílo deželnih komisij.

Kaj so emfitevtske pogodbe, to sim Vam že v 4. pismu razložil, kjer sim Vam tudi povedal, de vse davšine, ktere iz téh pogodb izvirajo, imajo le z odškodovanjem nehati. V tém razdelku je pa še od drugih pogodb ali kontraktov govorjenje, ktere dotičejo razdelitev lastnín; in tudi za take davšine, ktere iz téh pogodb izvirajo, gré odškodovanje odrajtati.

6. razdelka, kakor v patentu stoji, morebiti niste popolnoma zastopili; ga Vam tedej hočem práv po domače povedati. Tóle pravi: Po patentu od 7. kimovca lanjskiga léta ima desetína s primernim odškodovanjem nehati. Kar se je pa móгло — brez ozíra na slab ali bogat poljski pridelk — vsako léto v blagu cerkvi, šoli, farovžu ali za kakšne druge soseskine potrebe v gotovo odločeni méri odrajtovati, to ni v patentu lanjskiga léta zapopadeno, tedej tudi ni vzdignjeno, se mora pa vunder odkupiti. Postavim, če je dajal gruntar, polgruntar i. t. d. fajmoštru, kaplanu, učeniku, cerkovniku toliko in toliko pšenice, toliko in toliko réží za béro (kolekturo), ima ta béra tudi jenjati, pa proti tém, de se davšina odkupi.

7. razdelk patenta še enkrat pové, kar sim Vam že v 4. pismu razložil, namreč de patent od 7. kimovca lanjskiga léta ne zadeva časnih gruntnih štantnih pogodb, ktere tedej s tem patentam niso vzdignjene. Beríte še enkrat 4. pismo, če ste morebiti že pozabili: kaj de so časne štantne pogodbe.

Vaš zvest Jurče.

Kakó s človekam ravnati, kteriga je kolera napadla in kjer ni zdravnika na pomoč.

Kolera je huda bolezn, in perva dolžnost je, če človeka napade, de se berž berž po zdravnika pošlje; zakaj le zdravnik vé sto in sto sicer majnih pa vunder imenitnih lastnost te bolezn razločiti in po tém prave zdravíla bolniku podati. Nobena bolezn, tedaj tudi kolera ne, se ne da po enim kopitu ozdravljati, kér po natori bolníka se tudi natora bolezn spreminja. To pa vé le zdravnik razločiti. Tedej, kar smo v poslednjim listu Novíc opomnili, opomnimo še enkrat: de perva potreba, ako človeka kolera napade, je berž berž po zdravnika poslati. Blagor temu, kterimu umen, in skušen zdravnik na pomoč pride! Čeravno tudi zdravnikam dosti bolnikov po koléri umerje, niso zdravniki vselej tega krivi; huda bolezn sama po sebi, ali predolgo časa v nemar pušena stori, de zdravilo ne pomaga.

Kér se pa dostikrat priméri, posebno po deželi, de ni zravnika dobiti, ki ima na več krajih opraviti — je dobro in potrebno, de se vé v sili kaj početi. Čeravno

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj VII.

V sredo 25. maliga serpana (julija) 1849.

List 30.

Zmota.

Satan z babo se prepíra,
Peter ju zmirít' ne vé,
Naglo sablico izdírà —
Preč obéma ste glavé.

Razserden Gospod mu právi:
»Peter! tega ne terpím,
Berž nazaj glavé postávi!
Primete se, jez skerbím.«

Peter zmoten kar poprávi,
Žensko glavo vragu dá,
Zeni vragovo postávi, —
Marsikdo še to pozná.

Višnjagore.

Nekaj v posvetovanje zastran čebelarstva.

Z vedoželjnostjo sim od čebelarstva v Novicah od 13. do 17. lista letašnjiga tačaja bral, kar mi je tudi večidel vse práv dopadlo. Te vodbe so zares vsakimu čebelarju vediti potrebne. Ali ko sim v 1. vodbi zastran omamljenja čebel s žêplenim sopuham, in v 8. vodbi od zatiranja mravljinco v bral, sim jel z glavo majati. Zaslišite moje skušnje in sodite:

1) Kar omamljenje čebel s žêplam vtice, sim večkrat skusil, de žêplo ne omami samo pridnih živalic, temuč tudi méd pohabí in pokvari, de nima tiste slasti za ljudi, tolikanj menj pa za pitanje čebel, kteriga vender vsaki čebelar, če svojo žival zares ljubi in koristi pri nji iše, mora vedno v zalogi imeti, de jim ga v potrebi, kader paše ni, po malim z vodo pokropljeniga daja.

Kar sim jez v tem skusil, je tole: Že 35 lét sim, čeravno ne velik čebelar, vunder priden čebelarček, in že marsikaj sim ž njimi skusil. V létu 1835, ko sim bil tretje léto v Idrii di Bacca na Timinskim, je bilo za to živalico práv slabo léto; rojile so same od sebe dovolj, de sim iz 6 starih panjev 10 rojco v pobral, de sim jih imel 16; pa ne ajde ne druge čvetliške paše ni bilo, tako de nisim v jeseni, ko sim čebele v zimsko hrambo deval, nobeniga panja 15 funtov težkiga imel. Z naménam, de jim bom pa pomladi médu kupil, kér ga na jeseni noben čebelar ni imel kaj prodati, jih denem po navadi v zgornjo suho in merzlo hrambo proti severju čez zimo. Ostale so mi právlepo čez zimo. Na pomlad jih denem mesca sušca vùn, in kupim okoli 20 funtov médu v Gorici pri Judu v gosposkih ulicah. Lep je bil viditi in sladek, ni kisnil in je bil terd. Dajem ga tedej z velikim zaupanjem in pridno v preživež čebelicam na pomlad. 8. dan, ko sim jim ga bil do tretjiga malo po malim dal, sim s žalostjo vidil omamljene čebele po tleh okoli daniga médu laziti, in 3. dan

po tem vse z mačico vred pomreti, ako lih so še nekoliko svojiga médu v satovji imele, okoli 1 funta še vsaki panj. En sam panj, kteriga ni bilo treba pitati, mi je ostal; družih 15 mi je preč prišlo. Kér so vsi panjovi enako staniše imeli, in je samo eden panj, kteriga nisim pital, zdrav in pri življenji ostal, nisim mogel družiga vzroka temu dati, kakor s žêplam sopuhnjenimu médu, kteriga je Jud od predkupcov, kteri le takó ravnati znajo, kupil, in meni in drugim čebelarjem v moji okolici, drago po 24 krajc. funt, prodajal, v mojo in družih veliko škodo, kar sim pozneje od drugih ravno to zvedil.

Jez pa takóle čebele ukrotim, de me nobena ne pikne, brez vsiga sapnika, ali meha: Napravim si en pale debelo verco, rahlo vkup spletenih ali sošitih lánénih ali konopnenih zaveržljivih cunj, ali pa tudi staro verco, ktero dobro z lesam na lesu potolčem, de rahla in voljna postane, in rajši tlí, in jih pokadim narpred v žrelu in kad noter vpiham. Potem jih denem na prostor, kér jih hočem ogledati, odprem zadnji konec, jih še dobro pokadim, potem vzamem tudi spodnjo dilico preč, jih še pokadim, in delam z njimi, kot z narvečimi prijatli, kar koli hočem, samo de nobene s periskam, vdarcam in rožlanjem ne razžalim. Sopuh cunj jim ne škoduje, pa tudi médu ne pokvari.

(Konec sledi.)

Jurče razlaga svojimu stricu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetine, tlake in družih dávšin.

Šesto pismo.

Ljubi stric!

Nar poprej Vam moram danes nekaj smešniga oznaniti. Povédano nam je bilo, de nekterim bravcam kmečkiga stanú ni práv, de se v „Novicah“ od odškodovanja desetine, tlake i. t. d. govori, in de so nekteri clo žugali, „Novíce“ pustiti in se na-nje nič več ne naročiti, če se jim bo ta zoperna reč še dalje razlagala. Kaj pravite, stric! od takih ljudi? Ali ni gerdó, de kdo kaj taciga le zine! Novíce se v vsih rečéh le pravice in postav deržé; one se ne prilizujejo nobenimu človeku na svetu, ne gospôdi pa tudi kmetu ne — ampak se vedno le tega deržijo, kakor je pravično in postavno; one dobro spoznajo, de je bil kmet v marsikteri reči dosihmal zlo zatert, in so se serčno razveselile, de je lani deržavni zbor na Dunaji kmetijske reči nar poprej v pomén vzel in jih tudi pravično sklenil; „Novíce“ so se zlo razveselile, de so cesar Ferdinand po tém sklepu berž postave dali in de so jih cesar Franc Jožef v vsim poterdili; Novíce so se tudi serčno razveselile, de so Cesar vsim narodom njih

domači jezik osvobodili in de vstava zapové, de se ima v kancelije domači jezik vpeljati, de bo tudi kmet prihodnjič vse zastopil, kar se mu bo v njegovim jeziku pisaniga v roke dalo, in de mu ne botreba, dobrih besedi in še denarja dajati, ali dostikrat clo dolge pota delati, de mu kdo nemško pismo v njegov jezik prestavi. Novice so se v tém in še več v družih rečeh veselile, de se vsacimu človeku v vsih rečeh pravica godí, in zató se bojo vedno potegovali. — Pa — kar je enimu práv, ne sme družiga žaliti. Dobro vémo, de se je v desetini in tlaki kmetam marsiktera krivica godila, pa ta krivica se ne opraviči s tém, de bi se zdej gruntnim in desetinskim gosposkam vse vzelo in tedaj tudi to, kar jim po pravici gré. Postave določijo: kaj ima z odškodovanjem nehati, kaj pa brez odškodovanja — in deželne komisije bodo vsaki grajšini vse to natanjko razložile. Že večkrat smo rékli, de je na téh komisijah veliko ležeče, in de naj se previdni in pošteni možjé izvolijo, kader bo volitev téh komisij napovédana. Pametni in pošteni ljudjé nam hvalo vedó, de jim patentne postave razlagamo, katerih v več krajih práv ne zastopijo, in ktere je dobro zastopiti treba, de se bojo potem tudi vedili umno obnašati. Za tiste pa, katerih vpitje je: „vse je doli, vse je preč“, za tiste se „Novice“ ne pišejo — tistih evangelij so: širokoustniki in podpihovavci pri polnim bokalu vina! — Kaj ne, ljubi stric! de je taka? To novico sim Vam namenil nar poprej povedati; zdej pa gremo k razlaganju patenta na dalje.

8. razdelk patenta pravi: „de naj pri davšinah, ktere se imajo s plačilam odkupiti, vrednost téh davšin po pravični razméri odškodovanje določi.“

Pri davšinah, ktere imajo brez odškodovanja nehati, je pravda koj pri kraji, kakor hitro je povedano, ktere davšine imajo brez odškodovanja nehati. To je takó kakor z botrinjo. Berž ko je otrok mertev, je tudi botrinja pri kraji. Takó je tudi z davšinami, ktere imajo brez odškodovanja nehati. Ne dajo se več — in pesem je vùn.

Pri davšinah pa, ktere se imajo odkupiti, je pa več opraviti, in po zgorej dani postavi, se ima tarifa odškodovanja po vrednosti davšin ravnati; to se pravi: gruntne in desetinske gospóske ne smejo več odškodovanja terjati, kakor je davšina zares vredna bila, ktero so jim podložni odrahtovali.

9. razdelk patenta pravi: „de naj se davšine, ki so se v pridelkih odrahtovale, po tisti ceni v denarjih prerajta, kakor je v stanovitnim katastru gruntnih davkov zarajtana. V tistih krajih pa, v katerih doslej še katastralne cenitve ni, naj se pa na kratki poti cena pridelkov po ravno téh katastralnih pravilih prerajta, kakoršne so v družih deželah.“

Kér niso vse zemlje enako dobre in kér ena njiva več, druga menj pridelka dá, tedaj je stanovitni kataster nar gotovši in nar spodobniši podlaga, po kateri se zamore odškodovanje desetine in družih davšin v blagu, prerajtati in v denarjih pobotati.

Kakó se po katastru ta reč prerajta, naj vam naslednji izgled pokaže:

En oral (joh) njive se, postavimo, prerajta po 6 létnim pridelku.

V prvim létu se je pridelalo 15 vaganov (mecnov) pšenice; v drugim 15 vag. ječména; tretje léto je njiva ležala v prahi; v četertim létu se je pridelalo 15 vag. réží; v pétim 21 vag. ovsa; v šestim je spet ležala v prahi.

Če se vès ta pridelk na 6 delov razdelí, pride na enolétni pridelk: pšenice 2 vagana in pol; ravno toliko ječména in réží; ovsa pa 3 vagane in pol.

Če se tedaj po katastralni cenitvi, ktera je po

mnogih deželah in po mnogih soseskah drugačna, postavimo:

1 vagan pšenice po 2 gold., 1 vagan réží po 1 gold. in 36 krajc., 1 vagan ječména po 54 krajc., 1 vagan ovsa po 36 krajc. prerajta, *) takó verzeta zgorej postavljena 2 vagana in pol pšenice = 5 gold., 2 vagana in pol réží = 4 gold., 2 vagana in pol ječména = 2 gold. in 15 krajc. 3 vagani in pol ovsa pa 2 gold. in 6 krajc. — in vse skupej znese 13 gold. in 21 krajc. (Brutto-Ertrag).

Če se tedaj od tega znéska deseti del vzame, tedaj znese desetina v vsim skupej za eno léto 1 gold. 20¹/₁₀ krajc.

Iz tega izgleda si vsak lahko posname, kakó se bo tarifa odškodovanja določila; de tedaj, kér niso vsi grunti v pridelkih enaki, tedaj tudi po katastru ne enako cenjeni, ampak boljši so vikši, slabji pa nižji, bo tudi tarifa po tem mnogoverstna. Povsod pa bo katastralna cenitev mero dajala za tarifo odškodovanja. Če pa še v kaki deželi katastralne cenitve ni, se mora cena gruntnih pridelkov po tistih pravilih določiti, ktere veljajo za katastralno cenitev v družih deželah.

Vaš zvest Jurče.

Natoroznanstvo je vsakimu človeku silno potrebno.

Natorstvo se sploh v tri dele, namreč v kamništvo (rudstvo), živalstvo in rastljinstvo razdeljuje; vsaktero téh dél se razdelí še v več poddelov. Takó, postavimo, rastljinstvo po práv lahko zapopadljivi viži prvič: v drevesa, germovje, zeliša in trave, ki se poprej ali pozneje v cvetje razrašajo in iz tega sad, zernje in sémena obrodijo; drugič pa v praprote, mahe, lišajovje, gobe in plesnovine; pri téh se cvetje ne vidi, pa vender seme obrodijo in se kakor poprej imenovane rastljine na mnoge viže v pleména, podpleména, v sorte in podsorte množijo. Koristnosti, dobrote, vžitki, dobički pa tudi nevarnosti, ki iz rastljinstva za ljudi in živali mnogoverstno izvirajo, so takó velike, de mora vsaki pametni človek živo spoznati, de ljudjé in živali brez njih skorej živeti nemorejo; zakaj gotova resnica je, de živalstvo dobí večidel le iz rastljinstva svoj živež, in ljudjé, kar vživajo in s čim se oblačijo, dobivajo le iz živalstva in rastljinstva.

De bi si pa ljudjé še lahko veliko več dobrot, vžitkov in dobičkov iz rastljinstva pridobili kakor dozdej, je tudi očitna resnica, ako bi vedili, kakó se ta ali una rastljina imenuje in za kogar se rabi, ali za ljudstvo ali za živalstvo, ali je za zdravje ali škodljivo, za živež ali orodje ali za druge reči. Vsigamogočni stvarnik ni nobene narmanjši reči brez naména vstvaril, ampak vsaka nar manjši stvarica je za kaj. Med rastljinami jih je nar več taci, ki se po mnogoverstnih potih v prid ljudi in žival, za živež in zdravje rabijo; pa tudi taci, ki se ne manjka, ki so bolj ali manj strupene, ki so že večkrat ljudi in živali v veliko nevarnost ali clo ob življenje pripravile.

Zatorej je silno potrebno vsacimu človeku, in posebno pa šolski mladosti obojiga spóla, se z rastljinstvom prihodnjič veliko bolj soznaniti; de se podučí: kakó se spozná in ena rastljina od druge razloči, kakó se imenuje i. t. d. Silno je tedaj potrebno, de se ta podúk že precej v šolske bukve prvih klasov vzame in takó mladosti prilóžnost da, se téh takó potrebnih, koristnih, in sicer domačih natornih reči, že precej v prvi mladosti vaditi in učiti, in takó po stopnjah naprej iz malih klasov skoz latinske šole zmerej vsako léto kaj več učiti; zakaj domače reči poznati, nam

*) Ta katastralna céna je za spodnjo Avstrijo v bukvicah zaznamovana, ktere so v podlago pričijočiga razlaganja.

Vredništvo.

Jurče razlaga svojemu stricu

cesarski patent od 4. sušca zastran desetine, tlake in družih dávšin.

Sedmo pismo.

Ljubi stric!

§. 10. zapové, de tudi cena družih davšin, ki so se imele od kmetijskih pridelkov v blagu (natori) odrajtovati, postavim: maslo, jajca, kuretna i. t. d. se ima po katastralnih cenah prerajtati; kjer pa te katastralne cene ni, se ima po izgledu te cene v družih krajih vrednost tega blaga preceniti. Ta cena ni povsod enaka; to pa je gotovo, de nar višji cena komej šesti del tiste cene znêse, po kateri se imenovani pridelki na tergu prodajajo.

§. 11. govori od cenitve tlake, in ukaže, de se ima odškodovanje tlake le po pravi vrednosti tlačanskega dela presoditi. Kér pa prisiljeno delo tlačana ni nikdar toliko vredno, kolikor je delo prostiga delavca vredno, kterimu se dnina plača, tedej zapové ta postava, de se vrednost tlake ne smé nikjer višji prerajtati, kakor le za tretjino (tretji del) družiga prostiga pa plačaniga dela. To se pravi z drugimi besedami: Vrednost dela, ki ga tlačan v enim dnevu stori, ne veljá več kakor tretji del (en dritelec) tega, kar se sicer družimu delavcu ali vozniku za en dan plača. Če je pa namesti tlake med kmeti in gosposko morebiti tú ali tam že dosihmal kakošna še nižji pobotna ali odkupna cena obstala, se ima pa ta še nižji cena za podlogo odškodovanske tarife vzeti. — Vrednost takó imenovane odmerjene tlake, to je, tlake za določene skupne dela, se ima pa posebej ceniti (šacati). V nekterih krajih je obstala tlaka v tém, de je mogel podložni kmet eno ali drugo grajšinsko njivo popolnoma obdelati — od oranja noter do žetve — grajšak mu je le sême za setev dal, vse drugo delo mu je mogel tlačan opraviti. Spet v družih krajih je mogel podložni kmet v grajšinskem gojzdu odločeno mero derv posekati, jih grajšini domú pripeljati i. t. d. To se pravi odmerjena tlaka, in taka tlaka se ne more po dnevih prerajtati, ampak celo delo se ima skupaj ceniti ali šacati.

§. 12. zapové, de stanovitne davšine v denarjih, ki so se kakor tlačanski ali desetinski denarji, ali namesti kakoršne druge dolžnosti odrajtovale, se imajo po dosihmal obstoječi gotovi tarifi prerajtati. Postavimo: en ali drugi kmet je za vinsko desetino kolikošno gotovo stanovitno šumo vsako léto odrajtoval, ali pa je namesti kakšne tlake tudi gotovo stanovitno šumo vsako léto plačeval, tedej se bo tarifa odškodovanja tudi po ti gotovi šumi postavila.

§. 13. Kér imamo v našim cesarstvu dosihmal dvojni denár, takó imenovani dobri in slabi denár (Conventionsmünze und Scheingeld), tedej zapové §. 13., de se imajo obrésti ali čimži od denarjev, ki so se doslej v slabim denarji odrajtovali, na dobri denár prerajtati, takó de tisti, ki je — postavimo — v slabim denarji imel 250 goldinarjev plačati, plača le 100 gold. pa v dobrim denarji.

Na Štajarskim, Koroškim, na Dunaji i. t. d. imajo še vedno ta slabi denár zraven dobriga, in práv bi bilo, de bi ta slabi denár povsod zginil, kér nenavajenim ljudém le zmote dela. Če imate za 20 krajc. dobriga denarja slabih krajcarjev v žepu, bi Vam, ljubi stric! že hlače tergalí, de bi mislili, kakó de ste bogáti — in vunder je vsa Vaša bogatija le 20 krajcarjev vredna! Kaj ne, de bi bilo práv, ako bi ta slabi denar kmalo zginil? Upati je, de bo tudi kmalo pošel, kér starih bankovcov te baže Dunajska kasa vsako léto za več tavžent sožgè — kufreni slabi drobiž bojo pa sčasama v dober denar prelíli. Z Bogam za

danes! Drugo pot Vam bom pismi dveh kmetov na znanje dal, kateri mi je lihkar vredništvo „Novíc“ podalo, de imam na-nju odgovor dati. Čudili se boste.

Vaš zvest Jurče.

Varite se nezreliga sadja!

Nezrélo sadje je bilo vselej škodljivo; še bolj je pa létas, kakor skušnja kaže.

Letašnji čas ima nekaj posebniga v sebi, de radi driska in bljuvanje človeka napadete, če se le kolčikanj pregreší.

Varite se tedaj nezreliga sadja; varite se nezreliga krompirja! Starši, pazite posebno na svoje otrôke, če vam je njih življenje drago. Nevarnost je velika.

Dolžnost svoj jezik spošтовati.

(Pridiga v Možburzi na Koroškem binkoštni pondelj 1838 od sedanjiga mil. kneza in škofa Lavantinskega g. g. Slomškega.)

(Dalje.)

1. Naš slovenji jezik je brat tistiga gerškiga jezika, v katerim so apostelni ino evangelisti sveto pismo spísali; že več tavžent let pošteni ljudje slovenje marnvajo (govorijo). Slovenski jezik je brat latinskiga jezika, v katerim se še spol sveta maša služi; ino že pred tavžent leti so naši stari Očetje sveto pismo v slovenskim jeziku brali, so po slovensko v hiši božji Bogu hvalo prepevali. — Za to se še zdaj per vas sv. evangelj v treh jezikih v cerkvi bere po latinsko, nemško ino slovenje. Kdor se tedaj tak stariga imenitniga jezika sramuje, je podoben trepu, ki lepo pošteno oblačilo iz sebe izterga, ki mu ga je dober oče dal, se po ptuje obleče, in misli de bo lepši.

2. Naš imenitni slovenji jezik se ne govori samo po Koroškem; ni ga jezika na svetu, ki bi ga tak po širokim marnvali, kakor jezik slovenji. Pojdi za jugam do morja, najdel boš po Hrovaškim, Dalmatinskimi ljudi, ki slovenjo govorijo, kakor ti. Prehodi Vogerško, Pemsko, Polsko ino Moravsko deželo, povsod boš najdel svojo slovensko žlahto.

Slovenji jezik le tisti malo obraja, ki sveta ne pozná, ino ne vé, kakšni ljudje po sveti živijo. Podobni je tak nevednemu otroku, kateri tudi misli, de je Celovsko jezero nar večí morje na svetu, ino de unkraj Ljubela je že konec sveta.

3. Je pa morebiti slovenji jezik tako gerd ino nezaroblen, de bi nas móгло sram bití, slovenje govoriti? — Lepe so pridige v nemškem jeziku, — pa tudi božji nauki v slovenjim jeziku lepote kó, se lahko človeških serec primejo, in dober sad obrodijo. Prijetne so pesmi nemške, alj prijetne tud pesmi slovenske, ki se lepo gladko zlagajo, in po nebeško naše serece razveselijo. Za tega del Slovenci po vsih krajih takó radi pojó. — Kdor svoj materni jezik zaverže, ter ga pozabi in zapusti, je zmedenemu pjancu podoben, ki zlato v prah potepta, ino ne vé, koliko škodo si dela. Slovenji stariši, ki slovenje znajo, pa svojih otrok kar slovenjiga jezika ne učijo, so nehvaležni hišniki, ki svojim otrokam drago domačo reč, slovenski jezik, zapravijo, ki so jim ga njihovi dedi izročili. Podobni so taki očetje ino matere slabim gospodarjam, ki svojo očetno gospodarstvo prodajo, drago pohištvo kupujejo, poslednič pa večdel beraško palico najdejo. — Kar je oče dobriga od svojih starih prejel, móra svojemu sinu zapustiti, ino kar se je mati od svoje matere hvale vredniga naučila, bo tudi svoji hčeri zapustila. Materni jezik je nar dražji dota, ki smo jo od svojih starih zadobili; skerbno smo ga dolžni ohraniti, olepšati, ino svojim mlajšim zapustiti. Človeški jezik je talent, kateriga je nam Gospod nebés ino zemle izročil, de bi z njim barantali, ino veliko dobička storili. Kdor svoj materni slovenski

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj VII.

V sredo 15. véliciga serpana (avgusta) 1849.

List 33.

Skušnje

gospodarjem in gospodinjam na znanje.

(De se senó v senicah ali svislih ne vname), kar se večkrat pri mokro spravljenimu senu samo od sebe na kupih zgodi, se lahko s tem obvarje, de se na eno lego sená ena lega slame, na to spet sená, po tem spet slame dene in takó naprej. Slama, takó med senó položena, mu da tudi posebno dober okús, de ga živina kaj rada jé.

(Sočivje in zeljenavo červov očistiti), napravi posodo z osoljeno vodó, v katero se sočivje, nekoliko časa preden se kuhati da, dene. Berž bo vés merčes iz sočivja in zeljenave zlézal in po vodi plaval.

(Brez solí se da dobro kislo zélje napraviti). Sol je draga reč in ni potrebna, de se ribano zelje v kadéh skisa. Takóle naj se ravna: Zribano zelje se po navadi potrese enmalo s kimeljnám ali janežem in dobro potlači z nogama, še boljši pa z bétam, od kteriga smo v 39. listu p. l. govorili. Po tem se vlíje čiste merzle vode čez-nj. Kisanje se potem samo od sebe začne, le na to naj se gleda, de ko je voda sčasama iz verha pošlá, se je spet toliko čez zelje vlíje, de vedno čez in čez stóji. Takó natlačeno zelje se delj časa dobro ohrani, in tudi veliko solí se prihrani.

(Pri ognji živino lahko iz hléva spraviti). Vsak gospodár vé, kako zlo se živina ognja boji in kako težavno je, jo iz gorečiga poslopja spraviti. Pretepanje tú malo pomaga. Nek drug pomoček pa je ravno tako lohák kakor je gotov, namreč: de se živini oči zavežejo. S zavezanimi očmi jo pelješ, kamor hočesh, brez de se brani.

(Če v dimniku gori), se da oginj nanagloma zadušiti, če ravno pod dimnikam (ravfenkam) en ali pol-drugi funt žveplénk (ali žvépla) sožgeš. V žveplénimu puhu vgasne vsak oginj, kér ga zaduší, kakor človeka, de sôpsti ne more. Ko si žveplénke pod dimnikam zasmodil, de njih dím v dimnik puhti, pojdi od ognjiša preč, de kakor oginj v dimniku, tudi tebe ne zaduší.

(Visokost drevesa lahko zvediti). Večkrat se želí visokost drevesa na vertu zvediti. De se to lahko zvé, se takó ravna: Se vzame palica, postavim, 6 čevljev dolga, in se majhno od drevesa proč v zemljo zapíči. Zdaj se zmeri senca palice, ktera je, postavim, 12 čevljev dolga; potem se senca drevesa zmeri, ktera je, postavim, 120 čevljev dolga. Iz tega se na zadnje takóle račun ali rajtenga naredí: 12 čevljev sence da 6 čevljev visokosti palice; koliko visokost drevésa da 120 čevljev sence? Odgovor: 60 čevljev visokosti.

Lipa — zdravilo gnojnih rán.

Imel sim lanjsko léto šepasto kobilo, kteri se je na prednji nogi pri rogu bula naredila, iz ktere je začel gnoj teči. Vse smo poskušali to šanto ozdraviti, kar nam je kdo svetoval, pa vse je bilo zastonj; kobila zmirej huji šepa in že več ne more na vodo. Pošljem po nekiga kovača, ki dober konjski zdravnik sloví, pa tudi ta ni mogel pomagati. — Po tem mi pové nek mož, de je tudi imel šepastiga konja, in de mu je nek voznik rekel: ako hočesh, de konj ne pride ob nogo, daj spodnje lipove kože (Lindenbast, tilia parvifolia) na sladkim mléku skuhati in s tem rano obezovati, in tó, pravi on, je pomagalo. Tudi jez ukažem odsekati nekaj lipovih vej, nastergati spodnje kože, jo kuhati na sladkim mléku in s to gorko kuho večkrat na dan rano obezovati. Kmaló je pomagalo. Čez nekatere dni se je jela bula, iz ktere je teklo, manjšati in mečiti, kobila bolje státi na nogi; čez štirnajst dni smo jo že zamogli iz hleva peljati, in čez mesec jo že vpreči.

Pa ne le pri živinskih, ampak tudi pri človeških šantah to zdravilo pomaga; nekteri se ga tudi pri zlomljenih udih s pridam poslužijo, kakor mi je nek gospod pravil, de so mu z lipovo kožo zlomljeno *) nogo zdravili. Kér je ta pomočík zoper živinske in človeške, posebno bolj zastarane rane takó lahko poskusiti, ga oznamim vsim tistim, ki bi ga znali potrebovati. Križaj.

Jurče razlaga svojimu strícu

cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne, tlake in družih dávšin.

Osmo pismo.

Ljubi stric!

Unidan sim Vam obljubil dve pismi oznaniti, kteri ste mi na moje 6. pismo, ki sim ga Vam pisal, iz krajskiga došle. Pošljem ju ravno takó, kakor sim ju dobil — beríte in sodíte samí.

Pervo pismo je od besede do besede takole:

„Ljubi moj Jurček! Kar si ti meni že noter v Novicah skoz več pisem pisal, takó ti dam na znanje, de sim jez kmete bil vkup poklical in sim jim tvoje pisma, in tudi patenta od 4. sušca 1849 in 7. kimovca 1848 zavoljo odkupe gosposkinih davkov in desetín pod eno lipo naprej bral. Pa ti moram to povédati, de kmetje so me gerdó postrani gledali, ko sim tó razkladanje naprej bral, de bojo mogli odkupo dati. Med temi je rekel en gvišen Janezek: de to odkupo si le samo gospóske in duhovšina zmišljujejo, de bi jim dajati mogli, de bi skoz to kmete zbudili, de bi se še po Krajskim začeli puntati, kakor se po družih deželah. In dalje med

*) Pa vunder poprej vravnano (eingerichteten) nogo.
Vredništvo.

temi en gvišen Grogec je pa rekel: ti patenti, ki jih nista svetli cesar Ferdinand in cesar Franc Jožef vunkej dala, zavoljo nehanja gosposkih davkov in desetín, smo mi kmetje terdne vere, de nam bojo svitli cesar brez vse odkupe doli pustili, kér smo že mi kmetje našim gosposkam za odkupo kavfert plačali, tedej dveh odkup pa gosposke nemorejo od nas terjati. Věš ti, Jurček, jez sim stariši kakor ti, kér ti mene za strica imaš, tako ubogaj ti mene, nikar se midva med kmete zavoljo odkupe ne mešajva. Zakaj jez slišim, de kmet neče več od nobene odkupe slišati, in jez sim sam tudi v cviblu, de bi se mogel kmet zanaprej pod to staro kopito djati, s to zavezo, de bi grajšinam zató odkupo dal, de bi s kmetovim denarjem svoje dolge plačale. Zdrav bodi, moj Jurček, jez pa ostanem

tvoj stric A. P.“

V Krajni 26. maliga serpana 1849.

Drugo pismo se takóle glasi tudi od besede do besede, kakor ga je vredništvo prejelo:

„Ljubi gospodje! ne mislite, de bi kmetje takó neumni bili, temu vašimu Jurčetovimu pismu kaj verjeti; letó nam pa še mar ni bilo, de bi mi zató „Novice“ opustili, kér zavoljo odškodovanja tlake in desetíne govorijo; mi bomo zavoljo tega vseglh „Novice“ jemali, sej pravite, de so „Novice“ resnične in pravične, zakaj pa vi v „Novicah“ lažete? Gospodje! sej je lani govorjeno bilo v „Novicah“, de je desetína in tlaka preč, sedaj pa spet mertviga iz groba vlečete. Če so „Novice“ resnične in pravične, zakaj pa zdej drugači govorite, kakor je bilo lani govorjeno v „Novicah“ in v cesarskih časopisih od cesarja Ferdinanda prišlo, in tudi od cesarja Franca Jožefa vse poterjeno, kar so cesar Ferdinand vùn dali od tlake, desetíne, mertvašine; lansko leto pa od odškodovanja ni nobedin nič govoril. Mi kmetje se pa zmeram tistiga deržimo, kar je lani od cesarja bilo vùn dano; vam pa in vašimu Jurčetu nič ne verjamemo in le pri lanskih postavah ostanemo, kakor so bile od cesarja vùn dane. Sej veste, ljubi moji gospodje! dolgo let ste nas molzli, zdej se pa ne damo nič več; sej veste, de jalova krava hudo bije, če jo kdo molze, ker nič mleka nima. Sej mi tako vemo, de to ni nobeden stricov Jurče; tisti, kteri to v Novice piše, je Juri Neumen, spod Jalove Gore domá, ker misli, de smo kmetje tako neumni, de mu kej tega Jurčetoviga patenta verjamemo. Mi mu tega nič ne verjamemo, mi le lanskimu patentu verjamemo, kakor je bil od cesarja dan; brez noža nas ne boste več dèrli.“ — — (Brez podpisa).

No, ljubi stric, kaj pravite od tacih ljudí, ki takó govoré? Ali niso šuntarji in podpihovavci od nog do glave — tode ne taki, de bi se mógli zviti imenovati, ampak strašno neumni so! Če se včasih kakšen človek práv debelo zlaže in mu ljudjé laži berž škazati ne morejo, ga imenujemo saj zvitiga, prekanjeniga lažnjivca; tacimu se dostikrat saj prebrisana glava odrèci ne more, čeravno ima hudobno serce. Če se pa človek takó neumno laže, de se laž z rokó prijati da, mu ljudjé po pravici pravijo, de je nòrc. Taka nòrc sta popolnoma ta dva, ki sta zgorej natisnjena pisma pisala, naj bosta kdor koli sta. Tega pa smo živo prepričani, de je med našimi previdnimi in poštenimi kmeti grozno malo tacih, kakor sta ta dva.

Kje stoji zapisano, de so cesar Ferdinand kterikrat tako postavo dali, de bi bila vsa desetína, vsa tlaka i. t. d. brez odškodovanja preč, kakor se vídva lažeta? Kdaj so „Novice“ kaj taciga govorile? Skažita nam! Tavžent cekinov na en vinar stavimo, če zamore kdo le eno čerko taciga govorjenja škazati. Berita v 36. listu lanjskiga léta „sklep deržavniga zbora na Dunaji“ — in berita potem 37. list, kjer stoji patent, ki so ga cesar Ferdinand po

tem sklepu dali zastran desetíne, tlake in družih gruntnih davkov v 11. razdelkih. Desetína in tlaka in vsi drugi gruntni davki so preč, to je res, in nikjer ne bo več kmet desetíne dajal in tlake delal: to so zapovedali milostljivi Cesar v 1. 2. in 3. razdelku tega patenta; — pa kakó se ima to zgoditi, to se bere v 5., 6., 7., 8., 9., 10. in 11. razdelku ravno tega patenta; in že 4. razdelk razložno in očitno ukaže: de za nektere téh davkov se bo odškodovanje dalo, za nektere pa ne. To je postava, ktero so cesar Ferdinand dali in cesar Franc Jožef v vsim poterdili. Cesar niso nikdar drugač govorili in nobeniga družiga patenta dali, kakor tega, ki je bil v tavžent in tavžent iztisih po vsih cesarskih deželah razglašen.

„Novice“ niso nikdar drugač pisale, kér pišejo le to, kar gotoviga véjo. Novice tudi ne delajo postav, ampak one le oznanujejo, kar jih pride na dan, in če se ktera postava ne da lahko razumeti, si one prizadevajo, jo takó po domače razložiti, de jo vsak lahko zapopade. To je namén „Novic“, in tega poklica se bojo vseskozi zvesto deržale. Resnica in pravica ste njih vodnici, če pravica in resnica tudi včasih ljudém zlo smerdí — To, ljubi stric! sim Vam mogel oznaniti; če bom pa gòriimenovanih 1000 cekinov zgubil, Vam bom pa že še oznanil tisti patent ali tisti Novični list, ki me je v zgubo pripravil. Dozdej ga pa še ni na svetu. — Z Bogam.

Vaš resnični Jurče.

Prošnja Ljubljanske mestne srenje
poslana na Njih Veličastvo, presvitl. Cesarja
9. dan tega mesca.

Kakor smo v „Novičarji“ poslednjiga lista oznanili, je poslala zares v četrtek mestna srenja prošno pismo do presvitliga Cesarja: 1) de naj §. 1. dane vstave 4. sušca spolniti blagovolijo, po kterim je zedinjenje Krajnske, Koroške, Istrijske in Goriške dežele v eno kronovíno „Ilirijo“ izgovorjeno, 2) de naj na podlagi enakopravnosti (Gleichberechtigung) enako drugim deželam tudi krajnska dežela svojo apelacijo in vikši prokuracijo v Ljubljano dobí.

Zal nam je, de nam prostor ne pripusti, celo pismo poslovenjeno v „Novicah“ natisniti, kér je za naš list preobširno. Práv lepo je sestavljeno od predsednika mestne srenje, gosp. Guttmana, kakor se za srenjo spodobi, ki je vedno zvesta svojimu Cesarju, zraven pa tudi skerbna za prid svoje domovíne. Odkritoserčno razodene to pismo prvič veselje, ki ga je cela dežela občutila, ko je v cesarskim vstavnim pismu od 4. sušca brala, de Krajnska, Koroška, Goriška in Istrijska dežela s Terstam vred imajo v eno mogočno kronovíno ilirsko zedinjene biti, — pa to veselje ni dolgo terpélo, kér je kmalo po dani vstavi vidila koroško deželo se ločiti od te zveze. Pa ni dolgo terpélo in še druga žalost ji je bila odločena, ko se je slišalo, de tudi Istrijska in Goriška dežela boste iz te zveze stopile in Krajski deželi nima nič družiga ostati, kakor prazno imé slabe kronovínce, ki po tem takim še svojiga deželnega zbora nima imeti, in namesto praviga kronovínskiga glavárja le kresijskiga predsednika. Pa méra žalosti in tuge še ni bila polna s tem: še hujši je krajnsko deželo zabolélo, ko je v novi napravi sodniških gosposk brala, de tudi apelacija in vikši prokuracija ste Ljubljani vzete, in Celjovcu priklopljene. Krajnska dežela, ktera se je skozi in skozi v vsih prekucijah takó zvesta Cesarju skazovala, de je nobena druga dežela v celim cesarstvu v tem ne prekosí, nikakor ne zasluži, de bi zaničevana bila in nazaj pestavljena drugim deželam. Krajnska dežela zató tudi ní presvitl. Cesarja in njegovih ministrov nadleževala s prošnjami, kér je v goto-

Jurče razlaga svojemu stricu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetine,
tlake in družih dávšin.

Deveto pismo.

Ljubi stric!

Danes grém z razlaganjem naprej in pridem na §. 14. cesarskiga patenta. Ta paragraf govori ad prepisnih štiber, to je, od lavdemija, desetiga denarja i. t. d. V tem paragrafu, ljubi stric! se kaže posebna skerb za dobiček kmetov. Z odškodovanjem lavdemija in mortvarja se nimajo kmetje clo nič pečati; vse, kar se bo odrajtalo grajšinam, prevzame država (cesar), razun tistih prepisnih štiber, ki so po emfitevtskih pogodbah ali kontraktih *) med nadposestnikom in med vživavnim posestnikom izgovorjene. — 14. paragraf po tem takim ne potrebuje dolziga razlaganja; kér to, kar se nima plačati, človek nar lože in nar boljši zapopade. Zató moramo hvaležni biti. Kakó bojo pa cesar to reč s grajšinami poravnali, to nam ni nič mar. Mi smo zadovoljni, če nam le nič plačati ni treba. Kako pa se bo odkupa za emfitevtske pogodbe zgodila, bo odločila posebna postava, ktera bo pozneje oznanjena. Veliko prerajtovanja bo sicer ta reč prizadjala, nam pa vse tó nič sivih las ne dela, kér tarifa odškodovanja za te reči se ne bo merila po enim samim kmetu, temuč se bo prerajtala na vse kmete skupej, ki so bili poprej eni grajšini podložni. Po tem takim je nar boljši, če država sama (cesar) prevzame poravnaje te reči. — 15. paragraf govori od tega, kakó se ima to pobotati, kar je imela marsiktera grajšina tlačanu dajati, kadar je prišel tlako delati i. t. d. Že v 2. §. sim Vam povedal, de je imel podložni kmet za marsiktero delo, ki ga je imel grajšini opraviti, kak poboljšek dobivati, postavim, vína, mostnine, ovsa za vpreženo živino i. t. d. Z nehajanjem tlake neha tedej tudi ta poboljšek. Prišparanje tega poboljška pa po tem patentu ne pride grajšini v dobiček, kér je bilo délo tlačana tudi toliko menj vredno, koliko več je móгла grajšina poboljška dajati. Če je, postavim, dobil tlačán polič vína na dan, se zamore odkupna tarifa le takó prerajtati, de se od vrednosti dnevniga dela en polič vína preč potegne. In takó je tudi z drugimi poboljški. To bo mende vsaki človek za pravično in spodobno spoznal; ravno takó pravično in spodobno je pa tudi, de se vrednost grajšinskiga poboljška ali nasprotne dolžnosti na tisto vižo prerajta, kakor vrednost podložnikoviga dela. Kar je enimu pravica, mora tudi drugimu biti.

Težko je misliti, de bi bilo imelo delo podložniga kmeta manjši vrednost, kakor poboljšek, ki ga je grajšina kmetu dajala. In če bi se ravno skazalo, de vrednost grajšinskiga poboljška preseže vrednost podložnikoviga dela, se vunder nima od kmeta zató nikdar doplačanja terjati.

Nadjam se, de boste zdej, če 14. in 15. §. patenta preberete, ju dobro razumeli. Z Bogam!

Vaš zvest Jurče.

Zgornjim Pivčenam.

Sosedje! Prijatli! Priserčno veselje me je obšlo, slišati, de ste Vi namenili, mene za svojiga vikšiga oskerbnika Svoje srenje izvoliti, kér po tem spoznam Vaše zaupanje do mene, kar si v svojo veliko čast štejem! Veliko veči veselje pa čutim še le za tó, kér takó se mi odpira priložnost, naši dragi domovini, ktere sreča in blagor je nevgasljiva želja mojiga serca, s svetam in z djanjem, z vsim mogočim trudam in prizadevo kaj koristiti in k dosegi njeniga davno željniga blagostanja pripomoči.

*) Kaj de so emfitevtske pogodbe, je razloženo v 4. pismu. Vredništvo.

Ravno zató pa, kér te želje v sercu nosim, me tudi dolžnost, kakor zvestiga sina domovine veže, Vam v natanjčni prevdarek nekaj predpoložiti. Kar iz serca pride, se tudi serca prime! —

Od 15. sušca p. l. to je, od časa preterganiga stariga, za ljudstva žalostniga vladanja se našimu mogočimu avstrijanskimu cesarstvu lepši in srečniši prihodnost pripravlja. De pa še dandanašnji obljubljeniga polajšanja čakati moramo, so le hude prekucije in silne vojske, posebno na Laškim in Ogerskim, krive. — Eno ministerstvo se je za drugim menjalo. Komaj se je ena ministerska vlada z dnevam rodila, že je z nočjo druga zrastle in poprejšnjo nadomestila, dokler se ni s pomočjó večine miroljubnih sedanja vstanovila, ktera si z vso mogočo hitrostjo prizadeva, potrebne in davno željene premembe vpeljati.

Čudim se zares tolikim naredbam, ktere so po odpravljenim deželnim zboru v Kromerizu že na svitlo prišle, — škoda le, de dozdej mertve čerke se niso oživele! Čudim se krepkimu ravnanju ministerstva, ki vkljub tolikim zadržkam vender potrebne poprave dozdej takó rekoč zarujošeniga cesarstva takó razumno napotuje, — škoda le, de se vidi, kakor bi se hiša popred zidala, predin se temeljni kamen postavi!! Moja misel je: pred vsakim politiškim razdeljenjem kake dežele primerjeno razdeljenje srenj napraviti, in gotovo bi se bili takó vsi Pivčeni v eno edino srenjo, v eno edino sodnijo združili, namesto, de so zdaj v tri okroge, in žalibog! v mnogo srenjic raztergani! Ne, de bi se jaz hotel z ministri pretezovati, tolikomanj, kér jih častitljive in razumne možake spoznam, tudi ni to namen pričijočiga spiska, zakaj zanesti se smemo, de se bo za to prvi deželni zbor krepko potegnil! Tukaj sim le opomniti hotel: naj bi se soseske po pametnim, domovini koristnim načinu zedinovale.

Namen ministerstva je očiten: preveliko število nepotrebnih uradnikov zmanjšati, zató je mnogo politiških opravil srenjam izročenih. Nespametno bi bilo tedaj le pomisliti, kakor de bi nemara s tem, de vlada toliko politiških opravil srenjam izroči, kaka nova težava ali jarm soseskam naložen bil! Marveč mislim, de z obudjenjem častimarnosti se tudi povzdiga vikšiga omikanja ljudstev podpira. To je ponatorno, zakaj vsaki posamezni deželan čuti nekakšno častimarnost, ko vidi, de vlada do ljudstva toliko zaupanja ima, in takó se tudi v vsakim obudi gorečnost, po svoji moči pridu svoje dežele kaj koristiti, kar zopet vsaciga deželana obuduje, se po svetu bolj marno ozirati, z oziranjem po svetu si vsaki več skušnje pridobi, skušeno dobro se v deželo vpelje, in dežela se le z dobrimi naredbami obogati, ter blagor duha in telesa zvestim udam nanaša. Takó postanejo po ponatornim poti domači sinovi pripravi, svoji domovini koristiti, svoji srenji z delam in svetam pomagati! Takó si bodo domači rojaki lahko v domačim kraji domači kruh služiti zamogli!

Vsaka srenja po postavi mora narmanj eniga vikšiga oskerbnika, dva svetovavca in eniga pisarja imeti. V kolikor srenj se tedaj en okrog ali zavoljo prevzetne, ali zavoljo samosvoje, ali zavoljo nepodučene glave prebivavcov razdeli, tolikokrat po štiri uradnike bo treba več imeti, in takó se iz dežja pod kap hodi, ali pa iz vajšnice na slamo!

De se pa soseske lahko in po svoji volji zedinijo, ni dvoma! — Dozdej je politiške opravila kakih čvetero ali petero uradnikov brez posebniga truda oskerbelo; odzdej bo nemara manj peres in črnila potreba (sicer ima navada železno suknjo, pa vender ne bo mende vse po starim kopitu), takó de bodo morebiti trije uradniki vse tiste opravila oskerbeli, tode s tem imenitnim razločkam, de uradniki ne bodo ne cesarski, ne ptujci, ampak soseskini možje in naši rojaki.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj VII.

V sredo 29. veliciga serpana (avgusta) 1849.

List 35.

Skušnje

zastran tečnosti sirove in suhe turšične slame v primeri z ovseno in grašično slamo, s senamin répo pri molznih kravah.

De bi se natanjko zvedilo kolikšnin je pridelk turšične slame za sirovo klajo sploh proti ovseni ali grašični klaji, je bila pretečeno léto ena njiva od 842 štirjaških sežnjev za to odločena.

Pred setvijo je bila cela njiva srednje pognojena, in ena polovica, to je 421 □ sežnjev, je bila 19. dan maliga serpana z ovsam in grašico, druga pa s turšico, obsejana.

Oves in grašica sta se po navadi, to je po širokim sejala; turšica pa podolgama v verstah in sicer takó, de je bila versta od verste le en čevelj narazen, in v verstah je prišlo zerno od zerna po 3 do 4 palce saksebi. Po tem pa, ko je turšica en čevelj visoka odrasla, se je okopala.

9. kimovca, tedej čez 7 tednov, je bila po enih krajih že 5 do 6 čevljev visoka, torej se je ta dan že za srovo klajo žeti pričela.

18. kimovca je bila polovice turšice požeta, tehtala je sirova 5258 funtov, sušila se je pa na rantah. Čez 4 tedne je bila popolnoma suha, skup zložena in pod streho spravljena, ter je 1262 funtov vagala. Iz tega se vidi, de da 100 funtov sirove turšične slame (koruznice) 24 funtov suhe.

Druga polovica, ki ni bila 18. dan kimovca požeta se je pa vsaki dan do 6. kozoperska kosila, in je tudi sirova 5296 funt. in pol vagala. Torej je bilo obojne sirove klaje skupej 10554 funtov, suhe pa bi bilo 2533 funtov, če bi bili vso posušili.

En oral bi dal po tém takim takó obdelane in z enacim semenam obsejane njive 382,91 funtov sirove, 91,90 funtov pa suhe turšične klaje.

Oves in grašica sta práv spešno rasla in okoli srede kimovca, ko sta rasti pojenjala, sta se kositi in sušiti jela. Suhe klaje sta dala 800 funtov. Iz tega se vidi, de je bil pridelk turšice v primeri ovsa in grašice na enaki njivi kakor 3 do 1, to se pravi: turšice se je 3krat več pridelalo, kakor ovsa in grašice.

Tega veliciga razločka obojne klaje in koristi mende naši kmetovavci še ne poznajo, sicer bi se gotovo tudi turšične setve bolj krepko, kakor ovsene in grašične poprijeli, posebno pa ondi, kjer je hlevna reja vpejlana, in živino s srovo klajo kermijo. Kaj družiga bi bilo, če bi mislil kdo imenovano klajo suho porabiti, zakaj v mokri jeseni se ne da turšična slama, posebno pa soknate stebila, takó lahko posušiti, kakor ovsena in grašična.

De bodo pa naši kmetovavci zvedili, kakšno ceno ima turšična slama, naj se sirova ali suha živini pokla-

da, od sená ali otáve, se bodo kmali iz tega sami prepričali, namreč: dve kravi dobivate več časa dan za dan sirove turšične piče, ktera se je vsaki dan natanjko zvagala, in tudi nju mléko zmerilo. Pred skušnjo s turšično slamo, se jima je pokladala pa le trava, zelnato in pesno perje i. t. d. in sicer toliko, kolikor ste pojedli zamogle. In pri turšični piči se je od obeh o vsaki molži po 11 bokalov mléka namolzlo.

Potem dobivate 28 dní zaporedama le sirove turšične slame, ktere ste v tém času 5296 in pol funtov pojedle, in takó pride vsaki dan 94 in pol funtov na eno.

Po tem se jima je 22 dní zaporedama suhe turšične slame pokladalo, od ktere je je vsaka na dan 26,86 funtov pojedla.

In akoravno je bil čas dobre molže takrat že pretekli, ste vender le dajale pri sirovi klaji še zmirej o vsaki molži po 11 bokalov mléka.

Potem pa, ko ste suhe turšične slame dobivale, ste perve dni tudi po 11 bokalov mléka dajale, kmalo poté pa po menj in sicer zadnje 3 dni le po 9 ali še clo po 8 bokalov in 3 maslice mléka.

Iz tega se vidi, de je 26,86 funt. suhe turšične piče enako 94,5 funt. sirove; 94,5 funt. sirove dajo (po 24 od 100) 22,68 funtov suhe.

Kér je tedej 26,86 funt. suhe turšične slame ravno toliko izdalo, kakor 94,5 funtov sirove, se iz tega vidi, de se je vsuši 18,4 funt. od 100, to je skorej 5ti dél.

Precej po suhi turšični klaji dobivate kravi pa tudi suhe ovsene in grašične slame celih 18 dní, vsaka je požre na dan 17,68 funt. Tukey se pa mora opomniti, de je kravi sperviga niste radi jedle, dokler ju ni k temu glad primoral, ako je bila ravno lepa in v pravim času pokošena in posušena. Sladka turšična klaja ju je kočljivi storila.

Pri ti klaji ste imele perve dní po 8 bok. mléka o vsaki molži, potem po 8 in pol bok., poslednje 4 dni pa le po 7 bok. in pol.

(Konec sledi.)

Jurče razlaga svojimu stricu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetine, tlake in družih dávšin.

Deseto pismo.

Ljubi stric!

16. 17. in 18. paragraf našiga patenta se takó med sabo vežejo, de je nar bolje, jih skupej in ob enim razložiti. Vse, kar ti trije paragrafi ukažejo, bomo lahko zastopili, če to v spomin vzamemo, kar rajtinga §. 9. kaže, ktero sim Vam v šestim pismu razložil. Po tisti rajtingi znese desetina za en oral (joh) 1 gold. 20^{1/10} krajc. (berite še enkrat 9. §. v šestim pismu).

Kakor 16. paragraf ces. patenta pové, ni grajšina

ali kaka druga desetinska gosposka nikdar cele desetine potegovala, ampak od desetine je mogla nekaj davkov odrajtovati, in pobiranje desetine ji je tudi več ali manj stroškov prizadjalo. Po tem takim ni mogla grajšina nikdar misliti, da ji gôri zrajtani znesik od 1 goldinarja in $20\frac{1}{10}$ krajc. eniga orala čisto k dobri mu pride. Če postavimo, da vsi ti streški (unkoštinge) skupaj tretji del gôri prerajtaniga dohodka znesó, tedaj se mora $26\frac{7}{10}$ krajc. od 1 gold. in $20\frac{1}{10}$ krajc. preč vzeti — in potem takim ostane grajšini le $53\frac{4}{10}$ krajc. čistiga dohodka. Grajšina ali desetinska gosposka sme tedaj po ti rajtingi le $53\frac{4}{10}$ krajc. odškodovanja terjati, in ne krajcarja več — in de še ta tarifa kmetu pretežko ne stane, vzame eno polovico te šume dežela nase, kmetu tedaj pride le druga polovica, namreč $26\frac{7}{10}$ krajc. plačati. Po tem se odškodvanska tarifa kakor pri desetini takó tudi pri družih davšinah ravná, za ktere se ima odškodovanje plačati; samó pri prepisnih štibrah, kakor smo v 9. pismu povedali, je druga in za podložniga še boljši postava.

Kaj ne, stric! de je vse to práv pravično prerajtano? Grajšini se ne da vsa šuma, ampak le toliko, kar čistiga dohodka ostane, in od tega pride kmetu le polovica odrajtati; tedaj nêse kmet le eno tretjino, drugo tretjino grajšina, tretjo pa dežela. Če pa dežela premoženja za odškodovanje nima, ga ji posodi deržava (cesar); in po tem se imate dežela in deržava med sabo poravnati, kakor véste in morete.

Ta tarifa, po kateri gré odškodovanje na 3 tretjine (3 dritelce), pa ne veljá za take grunte, ktere ima kdo po emfitevtskih pogodbah ali kontraktih v posesti, zakaj pravice in dolžnosti, ki se na kak posebni kontrakt ali na kakšno posebno pogodbo vežejo, se ne dajo razvezati po splošnih postavah.

Kako se ima pri téh ravnati, od tega govori 19. paragraf, in od tega se bova drugo pot pomenila. — Z Bogam!

Vaš zvest Jurče.

Dolžnost svoj jezik spoštovati.

(Pridiga v Možburzi na Koroškem binkoštni pondelj 1838 od sedanjiga mil. kneza in škofa Lavantinskiga g. g. Slomškega.)

(Konec.)

3. Ne zaničujte ptujih jezikov, ino se nemškiga le skerbno učite; lepši bo vam, ki znate jezika dva, kakor Nemcam, ki znajo le samo eniga. Lohkej bote si vi ino vaši otroci po svetu pomagali, ako slovenje ino nemško zastopite in govorite. Tako bote vidobrimu zvestimu hlapcu podobni, ki je od Boga dva talenta prejel, ino je z njima dva druga pridobil. Za to ga je Gospod pohvalil in čres veliko postavil.

Alj kedar se vi nemškiga učite, alj svoje otroka učite, nikar, da bi kadaj svoje poštenje ino dobro vest zapravili. Veliko jih je, ki se hudobnigo nar prej naučijo, namreč po nemško kleti, ino pa gerdo marnvati. Od vsake take besede bo enkrat na sodbi odgovor.

Drugi slovenji stariši na gornim Koroškem dajo svoje otroke na Nemško med lutrane ino ne porajtajo, da otroci, mladi fantje ino dekleta per takih le prepogosto pravo vero zgubijo, ino zapravijo dobro vest. Veliko mladenčev se na Nemškem navadi slabo živeti, predobro piti ino jesti; veliko jih svojo nedolžnost zgubi. Oh to je slaba šola, v kateri se za nemški jezik nedolžnost, poštenost ino večkrat clo prava kerš. vera da. „Kaj pomaga človeku, naj ves svet perdobí, naj bi vse angelske jezike govoril, ako prave kerš. ljubezni nima in svojo dušo zgubi. — Skerbite poštenu Slovenci svojim otrokam za nemško besedo; alj skerbite jim tudi za poštene ljudi, za pošteno kerš. hišo, v katero jih daste.

4. Perzadevajmo si, vsaki po svojim stanu, pošteno ino práv po keršansko živeti, kakor so naši prejniki, stari Slovenci živeli. Slovenci so bili od nekda dobri vsmileniga serca; radi so potrebnim pomagali ino sosedam dobro storili. Tako še tudi zdaj po nekterih krajih drugi za drugiga tako skerbijo, da med njimi nobeniga ubošca ni. Nobeden ne pogori, da bi mu vsi ne pomogli. Slovenci so bili od nekda pridni delavci, ki so polje marljivo obdelovali ino živino lepo redili; krivico komu storiti jih je bilo strah. Rajši so sami krivico terpel. — Pokažimo tudi mi, da smo poštenu očetov poštenu sini, da našim nemški sosedu lažejo, ki nas Slovence dolžijo, da smo zaviti. — Slovenci so od nekda radi Bogu služili, ino so bili dobri kristjani; — tudi mi ne pozabimo svojga Boga, in tudi on nas ne bo zapustil. „Vsi jeziki naj spoznajo, da je Gospod Jezus Kristus v veličastvi Boga Očeta. Fil. 2, 11. Tako bomo mi dobri otroci Očeta nebeškiga; bratje ino sestre Jezusa Kristusa, tempel sv. Duha, ki bo pri nas vsakim prebival, ino nam svoje nebeske darí delil. To je vsakimu rodu nar več hvala ino čast.

Sklepanje.

Ljubi Slovenci, bratje ino sestre moje! dve reči med nami moje serce nar več žalostite. Perva žalost moja je, da nas neki Nemci, naši sosedu dostikrat zaničujejo. Oh zadržimo se takó, da bomo vse časti ino hvale vredni pred Bogom ino pred ljudmi; tako bomo goreče oglje na glavo svojih nasprotnikov nakladali, in ne bojo imeli kaj zoper nas slabiga govoriti naši sovražniki.

Druga žalost, ktera moje serce boli, je slaba navada Slovencev, da se svojiga rodú ino jezika sramujejo, ino že marnvati po slovenje nočejo, ako jih v maternim jeziku ogovorim. O karte tega! Ljubite svoj rod, spoštujte svoj jezik. Za čast svojiga jezika vsak pošten mož bolj skerbi, kakor pošten ženin za čast ino poštenje svoje neveste. Pred Bogom ni nobeniga razločka med Nemcam ali Slovincem; vse za ljubo ima, ki njemu zvesto služijo. — Kakor se je sv. Duh v podobah velikoterih jezikov prikazal, ravno tako naj v vsih jezikih se Bog hvali ino časti, v lepí zlogi, zastopnosti ino kerš. ljubezni. Ino kakor je Bog sv. Duh vse narode ino jezike v svojo sveto cerkev poklical, ravno tak bo tudi enkrat vse svoje zveste služabnike v svojim učenim kralstvu združil. —

Tamkaj bomo, kakor sv. Janez govori, iz vsih narodov ino jezikov, ki jih noben šteti ne more, pred tronam božjim stali, ino pred jagnetam novo pesem peli: Hvalo našimu Bogu ino jagnetu, ki je nas skoz svojo kri iz vsih narodov, jezikov ino ludstev perkupil. Skriv. raz. 7—9. Oh, da bi tudi nas Slovencev, kakor nas je na zemli med vsimi našimi sosedu nar več štivilo, tudi nar več tam per Očetu nebeškemu bilo! Amen.

Slomšek.

Hiše in hišno orodje starih Slovanov.

Hiše starih Slovanov so bile sestavljene iz štirih stén, ki so bile ali leséne, ali spletene ali pa zidane. Luknje so zamašili z maham, ometali z blatam. Apna niso poznali.

Pokrivali so hiše s slamo, bičevjem in steljo, kakor revni še dan današnji.

Prostor med streho in štirimi sténami hiše so imenovali „izba.“ Stropa ni bilo. Mi imenujemo zdaj izbo večidel prostor med stropam in streho, ali stanico pod streho. Novejši slovenski pisavci pa imenujejo po izgledu Rusov in Poljcev izbo vsako sobo ali stanico (cimer).

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VII.

V sredo 5. kimovca (septembra) 1849.

List 36.

Gosence pokončajte!

Strašno veliko gosenc se kaže ravno zdej po več krajih na sadnih drevesih. V belo pajčevno zavite gnjezda se vidijo že od delječ — in če pajčevno pregledaš, boš vidil, kakó vse mergolí polno živih gosenc!

Kmetovavci! ne bodite léni, pokončajte hudiga sovražnika dreves. Ukažite svojim otrokam: naj se čez drevesa spravijo, véje z gosenco pajčevno odlomijo, z nožem ali, če so višji, z vertnimi škarjami odrežejo, vso zalego potem do mertviga potéptajo ali pa v oginj veržejo.

Kmetovavci, storíte pa to vsi zaporedama! Če v kaki soseski 50 gospodarjev to storí — eden pa ne, je že napčno in škodje drugim.

Učenci (studentje)! ki ste pri svojih starših doma, prevzemíte posebno tudi vi to skerb, ako vam je ljubši, de boste vi jabelka in hruške jedli, kakor pa gosence. Delajte samí in opominovajte svoje sosede!

Skušnje

zastran tečnosti sirove in suhe turšične slame v primeri z ovseno in grašično slamo, s senam in répo pri molznih kravah.

(Konec.)

Po skušnji ovsene in grašične slame pride pa otáva ali sladka merva (otava) na versto. Obé kravi ste dobivale celih 8 dni le zgol sladkiga sená, od kteriga je vsaka krava vsaki dan po 25 funtov pokermila.

Od te piče ste dajale obé perva dva dni po 7 bokalov in pol mléka, druge dni pa po 7 bokalov in tri maslice. Zadnji dan pa le 7 bokalov.

Po senenini skušnji se napravi pa skušnja z repo in otávo skupej. Od té klaje požrè vsaka krava v prvih 5 dnéh vsaki dan po 12 funtov in pol otáve, in po 35 funtov repe; kér se je pa vidilo, de bi kravi, ki ste zadnje ostanjke pokermile, še radi jedle, se jima je dajalo potem vsaki po 12 funtov in pol otáve, repe pa po 37 funtov na dan.

Perva dva dni imate obédve skupej na dan po 8 bokalov mléka in pol, tri naslednje dni pa le po 8 bokalov.

6. dan pa, ko ste namreč več repe dobile, ste dale vsaki dan po 8 bokalov mléka in pol; 7. dan pa celó 8 bokalov in 3 maslice, in po toliko ste ga dajale vseskozi dan za dan celih 16 dni.

Iz téh skušinj se vidi, de je

94 funtov sirove turšične slame enako

narmenj 25 funt. sená

27 „ suhe turšične slame 25 „ „

35 „ repe 12 „ „

ali pa

378 funt. sirove turšične slame je enako = 100 funt. sená

107¹/₂ „ suhe turšične slame „ „ = 100 „ „

280 „ repe „ „ = 100 „ „

Tukej se mora pa opomniti, de da 27 funtov suhe turšične slame (ktera je enaka 94 funt. sirovi) več tečnosti, kakor 25 funtov sená (otáve); zakaj kravi, ko ste turšično slamo kermile, ste imele narmenj po 8 bokalov in tri maslice mléka, pri otávi pa narveč po 8 bokalov.

Skušnja s suho ovseno in ogeršično slamo se tedej ni poterdila, zató kér jo krave nerade jedó, in tudi zató, kér imajo krave v resnici, kader te baže klajo kermijo, menj mléka kakor pred in potlej.

Anton vitez Moro.

(Iz časopisa koroške kmet. družbe.)

Jurče razlaga svojimu stricu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne, tlake in družih dáвшín.

Enajsto pismo.

Ljubi stric!

V 19. paragrafu je izgovorjeno, de za take davšine, ktere izvirajo iz emfitevtskih ali posebnih pogódb ali kontraktov, ki sta jih grajšina in podložni kmet posebej med sabo sklenila, ne prevzame dežela nobeniga odškodovanja, ampak podložni kmet mora sam obé tretjini (dva dritelca) odrajtati. Takó je tudi pri duhovskih poročilih (štiftingah). Če je, postavim, kak kmet eno sv. mašo za večne čase štiftal in plačilo za njo na svojo njivo vtabuliral, de naj se vsako léto ali v desetini ali v denarjih odrajuje, takó se njiva le po tem desetíne ali druge davšine sprostí ali sfraja, de kmet sam obé dve tretjini odškodovanske tarife plača; dežela ne prevzame v tacih posebnih pogodbah nobeniga plačila.

Ta postava samó takrat ne veljá, ako létni znesik, ki se ima po 17. paragrafu za odškodovanje plačati, ali sam po sebi ali pa skupej s plačilam, ktero se ima po 18. paragrafu za gruntne dolžnosti odrajtati, 40 od 100 čistiga gruntnega dohodka preséže. — Ta postava spet očitno kaže, de ta patent posebno skerb ima za prid podložniga kmeta.

En izgled bo to res še bolj razjasnil; poslušajte me tedaj!

Vi imate, postavimo, s svojo grajšino kakšno posebno pogodbo ali posebin kontrakt, po kterim ji morate vsako léto gotovo méro žita, kakšno tlako ali desetíno odrajtovati. Vse gruntne davšine skupej, ki jih imate po tem grajšini odrajtovati za svoje posestvo in za svoje grunte, znesó, postavim, na léto 30 goldinarjev, — po tem takim bi Vi imeli po postavi 2 tretjini od 30 gold., to je, 20 goldinarjev plačati. Tode — kér Vaše davkino pismo (Steuerbogen) skaže, de po katastru

Vaši vsakolétni čisti dohodki vsih gruntov, ki jih imate, so na 35 goldinarjev prerajtani, tedaj znesó góri imenovani 40 od 100 pri teh 35 goldinarjih 14 goldinarjev.

Vi bi pa imeli, kakor sim že góri rekel, po postavi za posebne pogodbe 20 goldinarjev plačati; ta šuma pa za 6 gold. preseže tisto šumo po zgornji rajtingi, po kateri Vam gre le 14 gold. od vsiga čistiga dohodka plačati. Teh 6 goldinarjev prevzame tedaj deželá, in če jih ta nima, jih ji posodi deržava (cesar), in Vam gré namesti 20 gold. le 14 gold. plačati. Postavimo pa, de bi Vi imeli od vsih svojih gruntov le 15 gold. čistiga dohodka, takó bi ti znesli (po rajtingi 40 od 100) le 6 goldinarjev, — tedaj bi imela deželá 14 gold. prevzeti, de bi se zgorej imenovanih 20 goldinarjev poplačalo. Ta šuma od 14 pa preseže eno tretjino (en dritelo) tistih 30 gold. ki jih imate v vsim skupej grajšini odrajtati, za 4 gold., tedaj bi imela deželá v ti zadevi namesti 14 gold. le 10 gold. za plačilo prevzeti, in Vi bi plačali 10 gold. létnega odrajtvila.

Kér je že v katastru čisti dohodk prerajtan, tedaj bo tudi tukaj kataster za podlago teh rajting služil.

Če v tem pismu, kakor sploh v vsih pismih še od grajšin in njim podložniga kmeta govorim, se to le zató godí, de me vsak prost bravec lahko razume. Če bi po nemškem ópravičeni rékli namest grajšak, — dolžni pa namesti podložni kmet, bi tega marsikdo ne razumel.

Vaš zvest Jurče.

Potréba zdravilske šole v Ljubljani.

Novo šolsko léto se bliža in še se nič ne vé: ali se bo spet začéla zdravilska šola v Ljubljani ali ne, ktere potrebnost za krajnsko in bližne dežele niso spoznali samó deželni stanovi in mestna Ljubljanska srenja, ki so že lani po pismu tukajsniga licealniga vodstva (rektorata) to potrebo izgovorili, temuč tudi naši poslanci na Dunajskem zboru, vse soseske po deželi in naše deželno poglavarstvo so razodéli v svojih predlogih ministerstvu živo potrebo zdravilske šole v Ljubljani. Kér pa dolgo časa šolstvo ni svojiga lastniga ministra imélo, drugi ministri pa so bili z drugimi silnimi opravki čez in čez obloženi, se šolske reči niso mógle takó pretehtati in dognati, kakor so se želje iz mnogih deželá glasile.

Zdej so presvitli Cesar tudi šolstvu ministra dali, od kteriga s polnim zaupanjem pričakujemo, de bo pravične in vesolné vošila spolnil in potrebam vsake dežele po mogočosti pomagal. Če krajnska deželá, ki je že nekđaj vseučeliše in noter do poslednjiga časa zdravilsko šolo za kírurge iméla, spet vstanovljenje zdravilske šole po novih napravah prosi, storí ona to le zató, ker svoje in bližnih deželá resnične potrebe spozná. To ni prazno vpitje, s kterim se dostikrat vladarstvo nadležva, temuč je splošno vošilo, ki se vpira na spoznanje potreb, ktere vsakdanja skušnja kaže.

Če pomislimo, de je zdravilska šola za kírurge v Ljubljani jenjala, brez de bi bila namest nje šola za dohtarje zdravilstva napravljena — če pomislimo, de nikjer v naših bližnih slovenskih deželah ni zdravilskih šol in de clo porodoslovje (Geburtshülfe) se učít hodijo babice iz Horvaškiga v Ljubljansko šolo, — če pomislimo, de v poslednjih dveh letih so večidel vsi v Ljubljanski šoli izučeni kírurgi v vojaško službo stopili, kjer je toliko pomanjkanja zdravnikov, de so clo nekteri učenci družiga leta že službo dobili, — če pomislimo, de tudi tisti kírurgi, ki so letas šole dokončali, mislijo po zadobljenim diplomu v vojaško službo stopiti, — če na dalje pomislimo, de nam bo zdravnikov, ki slovenski jezik zastopijo, manjkalo, ako — cesar nas Bog obvari — kolera ali kaka druga kužna holezin po deželi

seže, — če pomislimo, de zavoljo pomanjkanja taci dohtarjev, ki slovenski jezik znajo, so se mógli v Ljubljanski bolnišnici že več lét zaporedama kírurgi za asistente jemati, — če po vunanjih vseučeliših na Dunaj in v Prago pogledamo in vidimo, de zavoljo nepremožnosti starši naših deželá ne morejo svojih otrók v daljne drage mesta v šolo pošiljati, de imamo tedaj v 6 letih k večim dva nova dohtarja iz Krajnskiga pričakovati, — če pomislimo, de po deželi v slovenskih krajih ljudstvu ní s takimi zdravniki clo nič pomagano, ki ljudskiga jezika ne razumejo, če vse to resno pomislimo, se očitno vidi, de se je v malo letih veliciga pomanjkanja zdravnikov bati.

Previdno ministerstvo bo to pomanjkanje gotovo po vrednosti prevdarilo in pomoček dalo, de se temu pomanjkanju kmalo v okom pride. In ta gotovi pomoček je vstanovljenje zdravilske šole po novih popravah v Ljubljani, ki je središe slovenskih deželá.

Novíce, kterim je blagor svoje domovine na vse strani pri sercu, so vedno na znanje dajale, kar se je celi čas v ti reči v naši deželi želélo, govorilo in pisalo, tedaj so zdej še enkrat to reč ponovile, ker mislijo, de visoko ministerstvo šolstva bo zdej sklenilo, kaj de se ima zgoditi.

Dopis Njih cesarske Visokosti gosp. nadvojvoda Janeza.

Pred nekimi dnevi je prejel vrednik „Novíc“ od svetliga nadvojvoda Janeza iz Gaštajnskih toplic, kamor so se okrepčat podali, sledeče prijazno pismo, ktero damo braveam Novíc, posebno pa udam krajnske kmetijske družbe na znanje, kér posebno njih zadéne, ki ga bojo tedaj gotovo z velikim veseljem brali. Dopis, v slovenski jezik iz nemškiga prestavljen, se takóle glasi:

„Blagorodni gosp. dohtar! — Njih cesarska Visokost, svetli gospod nadvojvoda in opravnik nemškiga kraljestva so mi ukazali, de imam Vam v Njih iménu Njih posebno zahvalo na znanje dati za létopis (Annalen) kmetijske družbe, kteriga ste Vi vrednik, in ki Jim ga je odbor Vaše družbe unidan poslal. Nadvojvoda bojo ta létopis z velikim veseljem brali, in se iz njega soznali z vsim, kar se je poslednji čas na Krajnském v prid kmetijstva noviga zgodilo. Če ravno nadvojvoda Njih imenitno opravilo še za nekoliko časa zadržuje, de se še ne morejo v dežele notranje Avstrije (štajarsko, krajnsko in koroško) verniti, ki so Jim vedno serčno ljube dežele bile, Jim je vender le vse-skozi to zlo zlo pri sercu, kar prid teh deželá in njenih prebivavcov zadeva. In z veseljem bojo Njih cesarska Visokost — kadar Jim bo spet mogoče — v sredo gosp. udov krajnske kmetijske družbe stopili in se ž njimi zastran vsiga pomenili, kar služi v prid deželniga kmetijstva. Dotistihmal pa naj ostanejo vsi gosp. udje vseskozi prepričani, de nadvojvoda tudi v daljnih krajih se vselej radi spomnijo domoljubne družbe in njene občekoristne prizadeve in delavnosti. — Prejmite gosp. dohtar zagotovilo posebniga spoštovanja, s kterim se podpišem

Vaše blagorodnosti pokorni sluga

Fossard s./r.

V Gaštajnu 25. vel. serp. 1849. oberst in adjutant.«

Kmetijska družba pa in „Novíce“, kterim so Ljubljani nadvojvoda Janez po mnogih zadržkih življenje dali, s serčnim veseljem pričakujejo, de bi se obluba Nadvojvodoviga prihoda v Ljubljano kmalo spolnila.

Kakó bi se dala v vsaki soseski bukvarnica napraviti?

Pod napisam „Kakó bi se dala v vsaki soseski na Českém bukvarnica (Lesebibliothek) napraviti? smo brali v 5. zvezku t. l. nemškiga časopisa „Slawische Centralblätter“ pomína vredin sosa-

Opomín kmetovavcam

zavoljo ogeršice v ajdi.

Letas se zavoljo velike suše po ajdovi setvi večidel po vsih njivah silno veliko divje ogeršice (wilder Reps) najde; nektore ajde so skoraj vse rumene od ogeršičniga cvetja. Naj tedej kmetovavci létas nikar ne zamudé práv skerbno iz omlatene ajde ogeršičniga semena izrétati, de se drugo léto ne bo spet v ajdo zatrosilo. To ne prizadene veliciga truda, in je edini pomoček, ajdo očistiti.

Takó pridobljeno ogeršično seme se da tudi prodati, in Ljubljanska oljofabrika nam je dala na znanje, de tudi ona kupuje mernik lepo očisene divje ogeršice po 1 gold. in 40 kraje. Kdor je bo imel kaj na prodaj, naj jo prinése v Ljubljano v hišo Nr. 2 na velki terg, zraven hiše mestne gosposke.

Odbor krajske kmetijske družbo v Ljubljani.

Jurče razlaga svojimu strícu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne,
tlake in družih dávšin.

Dvanajsto pismo.

Ljubi stric!

20. paragraf zapové, kam in kakó se imajo plačila za vzdignjeno desetíno, tlako i. t. d. odrajtati — namreč v cesarske kase, ki se bojo za tó na znanje dale, in sicer v kvaternih brištih; gruntne gospóske pa imajo te denarje, ki se jim za vzdignjeno desetíno, tlako i. t. d. plačajo, iz imenovanih kas v pol létnih brištih, tode vselej za pretečeno pol léto, potegovati. — To je práv pametno, de imajo kmetje svoje plačilo v cesarsko kaso odrajtati, de ne bo nobeden mógel misliti, če bi se denarji grajšinam odrajtovali, de se kaka zvijača v eni ali drugi reči godí. Na to vižo nimata kmet in gruntna gosposka nič več med sabo opraviti, in vse zopernosti in prepíri so pri kraji.

21. paragraf ukaže, de, ravno takó, kakor se pobirajo cesarski davki (franki), se bojo pobirale tudi te plačila; če bi ne hotel kdo teh plačil odrajtati, se bojo tudi ravno takó izterjale, kakor cesarski davki. Takimu, ki bi se plačati ustavljal, se bo sekucija poslala, ali pa ga bojo na kant djali.

22. paragraf govóri od tega, kakó se ima tista šuma, katero ima gruntna gosposka za zgubljeno desetíno, tlako i. t. d. terjati, na posestvo poprejšnjiga vtabulirati, dokler ni poplačana. Sploh za postavo veljá, de, če se vsakolétno plačilo, katero ima podložnik po odločeni tarifi odrajtati, na dvajseterno šumo kakor kapital porajta, se potem ta šuma, kakor dolg, na oprostenim ali sfrajanim gruntu pred vse vtabulirane dolgé vtabulira in pravíco cesarskih davkov vživa. Posebne postave bojo to reč natanjko določile. Za vse opravke tega vtabuliranja v gruntne bukve ne gré nobenimu nič plačati.

Ta paragraf, Vam hočem ljubi stric! enmalo bolj na tanjko razjasniti. Postavimo, de ima en kmet po komisijski razsodbi vsako léto 12 gold. za odškodovanje grajšini plačati. Ta šuma se mora na grunt kmeta vtabulirati (zažihirati). To se pa ne more drugač zgoditi, kakor de se cela tista šuma ali kapital na grunt vtabulira, od ktere za eno léto 12 gold. obresti ali čimža pade. Postavimo, de se od 100 goldinarjev 5 gold. čimža na léto plača, tedej se prerajta kapital, če čimže dvajsetkrat pomnožimo, kér 5 goldinarjev 20 pomnoženih, da kapital za 100 goldinarjev. Po ti rajtingi da 12 gold. čimža 240 gold. kapitala, katerise imajo v gruntne bukve na prvo versto pred vsimi družimi dolgmí vtabulirati. — Po tem izgledu se dajo vsi drugi zneski prerajtati.

Vaš zvest Jurče.

Kakó bi se dala v vsaki soseski bukvarnica napraviti?

(Dalje.)

Za omiko ljudstva skerbéti gré pred vsim tistim, ki se učeníki ljudstva imenujejo — in ti so gosp. duhovni in pa učitelji (šolmojštri); oni imajo nalogo, ljubezin ljudstva do branja zbujevati in jo zmirej bolj širiti. Pa, kakoršni so dosihmal dohodki duhovnov in učiteljev sploh bili, nihče ne more terjati, de bi oni zraven tega, de bi ljubezin do branja budili, tudi ljudstvu (knjige) bukve za branje kupevali. Kaj taciga se nikakor ne more od duhovnov in učiteljev terjati, — zaloga bukev se mora po drugi poti napraviti, in od tega naj bo tú posebno govorjenje.

Pervo vprašanje je: kakošne knjige naj bi se dajale ljudskim bukvarnicam po deželi?

Visoko učene knjige, knjige le enostransko ali v politíških, duhovskih ali posvetskih rečéh zložene ne gréjo v ljudske knjigarnice; sej bi jih tudi malo kdo porajtal. Poglavitni namén ljudske knjigarnice je podučenje, in sicer podučenje v tacih rečéh, ktere 1) pripeljejo človeka v boljši stan, de si lože vsakdanji kruh služi, 2) pa v tacih, ki razbistrijo um in omikajo in požlahtijo serce. Tú sém segajo knjige po domače pisane in lahko umljive od kmetijskih, rokodelskih in sploh obertniških reči, — zgodovina domačiga naroda in tudi ptujih ljudstev, zemljopisi, napeljevanje k omikanimu zadržanju, — povesti mnogoverstniga zapopadka za podúk pa tudi za kratki čas brez pohujšljivih kvant. Veliko téh bukev bi móгло posebno za mladost pripravnih biti, zakaj prosto ljudstvo je, kar razvitek glave vtiče, otrokam ali popolnoma ali pa saj zlo enako. S tacimi bukvami se da zde in prihodnjič nar več opraviti in doseči.

Postavimo, de imamo že take bukve — kakó naj bi se pa po deželi razposojevale? Mislimo si faro, kjer je sedež soseskiniga odbora, šola i. t. d. Soseskina knjigarnica stóji pod višjim varstvom fajmoštra ali kaplana in je spravljena v pripravi hiši. Učitelj je njeni oskerbnik, ki razposojuje bukve dvakrat v tednu — postavimo ob nedeljah in sredah. Za branje ene knjige skozi en ali dva tedna naj se odrajta pol krajcarja. Vsaki domač zamore iz bukvarnice bukve na pósodo vzeti; kateri pa ni domač, mora pa domač za-nj porok biti ali pa toliko denarja zastaviti, kolikor je knjiga vredna. Kar po ti poti v bukvarno denarnico pride, s tem naj se nove bukve omislijo. Učitelj ne bo za to opravilo nikakoršniga plačila terjal. De se bojo pa sosesčanje branja opomnili, naj ima učenik pravíco in dolžnost vsaki teden in sicer v saboto trem nar pridnišim učencam v počastenje njih pridnosti eno knjigo brati dati. De bojo otroci zbrane bukve spet nazaj odrajtali, bojo umni in pošteni starši sami skerbéti, in če so premožni, bojo radi tudi pol krajcarja za-nje v bukvarnico odrajtali.

Po ti poti scer se o prvih tednih ne bo veliko bukev bralo, ker se bojo le kaki 3 otroci z bukvami razveselili in k daljnimu branju obudili. So bile pa na pósodo dane bukve pametno izbrane in če so otrokam dopadle, bojo ti tudi svojim bratom in sestram ali svojim staršam posamesne verste iz njih brali, ki so jim nar bolj dopadle, in tako bojo tú in tam tudi pri teh vžgali ljubezin do branja.

Če se o prvem mescu le ena ali dve družini ene fare bravnici pridobite, je dobra reč že na terdim, če se gosp. fajmošter ali kaplan in pa učitelj tega majhniga truda ne vstrašijo.

Če imamo v zacetku tudi ravno malo pripravnih bukev, se bojo s skerbjó pravih rodoljubov bukvarnice

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VII.

V sredo 26. kimovca (septembra) 1849.

List 39.

Tri nar poglobitniši napčnosti naših kmetij.

Res je, de na svetu ne more vse popolnoma biti. Tudi kmetije tedej ne morejo vse v takim stanu biti, kakor bi imele biti. Dokler bo svet stal, bojo dobre in slabe polja, bojo bogati in revni kmetje. Namen tega pisanja tedej ni, celi svet takó poravnati, de bi vse brez razločka dobro bilo, ampak namen teh verstíc je le: splošne rane odkriti, na kterih naše kmetovanje hira, in pokazati, kakó bi se te rane saj po večim in kjer je mogoče, zaceliti dale, de se naše kmetijstvo sploh povzdigne na višji stopnjo, na kteri so pridelki obilniši in dobiček veči. Poslušajte tedej, kar vam bom povédal, in storite sami, kar boste za dobro poterdili, in priporočite tudi svojim sosedam, ki so menj brihtni, de vas posnemajo, kolikor jim je moč.

Ena nar poglobitniših napčnosti našiga kmetovanja je sploh preplitvo oranje. Večidel naših kmetov noče spoznati velikiga dobička globokiga oranja, kér pravijo: „ako globoko orjem, veržem s plugam mertvo zemljo vun-kaj.“ Res je, de s globokim oranjem se mertva zemlja na dan pripravi, — to pa nič ne škodje, kér živa zemlja, v katero séme in po tem koreninice pridejo, spod pade in jim potrebno rejo daje; o tem času pa, ko žito zori, bojo zvernjeno mertvo zemljo, ktera od zgorej leži, zrak, rôsa in dež oživili in rodovitno naredili. Kader, postavim, se en štepih (vodnjak) kopá, se sama mertva zemlja vùn meče; če pa nekoliko časa na zraku leži, se oživi in lepo zelenje po nji rase. De mertvo zemljo na dan zriješ, se le pri pervim globokim oranji zgodi, pri drugim in tretjim ne več. In, prijatelj! kdo ti pa pravi, de moraš že pri pervim oranji pregloboko seči? Tega ne! Orji pervo léto globokeje, ko si lani oral, — drugo léto spet globokeje, in takó naprej, de si, če je zemlja zató, sčasama 8 do 9 palcov globoko v zemljo prišel. Drugači pa se mora ilovka, drugači pešenka orati. Če bi ti ilovko preplitvo, in pešenko pregloboko oral, bi si škodo delal. Vsaka mora po svoji lastnosti orana biti. Ilovka ima letó lastnost, de ona zavoljo svoje terdobe dež, rôso in snežnico težko v-se vzame, in če jih je popíla, jih dolgo ohrani, voda v nji se skisa, in séme — namest de bi se scimilo — gnije, in če se je le scimilo, koreninice gnjiloba rada popade. Ilovko moraš tedej nar globokeje orati, de se zrahljá in voda laglej odceja. Zató je pri nji práv potrebno, de so ogoni (osredki) voski in visoki, razgoni pa globoki in iztrebljeni. Pri ti zemlji so niski ogoni in široki škodljivi. — Spet drugo šego ima pešenka in drugači jo moraš orati. Ona je prerahla, rada popíje rôso, dež in snežnico; pa že pri srednji vročini ji vse uide in mlade žitne koreninice vsabnejo; zató je ne smeš tako globoko orati, kakor ilovko, de saj

pod plugam terda ostane in potrebno moč ohrani. Pri ti zemlji so zató tudi široki in niski ogoni nar boljši.

Pri oranji je posebno tudi na sad gledati, ki ga seješ ali sadiš, kér nektore sémena zunej zemlje, nektore v zemlji sad prinesó, kakor korenje, repa, krompir. Takim sémenam se mora práv globoko orati; če globokeji je zemlja rahla, bolj te sorte sad rase.

Nar boljši čas za globoko oranje je pa sploh v jeseni, predin zima nastopi; kér zmerzlína nar hitrejše mertvo zemljo zrahljá in jo takó z rodovitno zemljo pomeša. Če pride po globokim oranji na pešeni zemlji veliko kamnja na verh, je tudi pozimi, če ni zemlja preveč zmerznjena, nar pripraviš čas, kamnje z njive spraviti in takó zemljo očistiti.

De pa zamore kmetovavec globoko orati, mora imeti dobro orodje in močno živino. Dokler mora kmet s slabim plugam in slabo živino orati, ni v stanu takó globoko orati, kakor je potrebno. Vunder tudi z majhno živino zna kmet globoko orati, če bolj tanjke brazde reže.

Dobro in umno napravljeno orodje in močna živina ste tedej poglobitni podpori dobriga kmetijstva. Vsaki si res ne more vsiga tega napraviti, pa bolj premožni kmetje naj se saj preskerbijo s tem, in tudi menj premožni naj išejo po vsih potih, de si svoje kmetijstvo sčasama v boljši stan pripravijo. Tudi počasi se pride s trudam delječ.

Globoko oranje naj vam bo tedej práv živo priporočeno, kmetovavci! Gotov dobiček vas bo podučil, de je ta svet dober svet. Le pomislite, de je oranje izrušenje in zrahljanje terde zemlje, de zamore s podnebja vse, kar ji rodovitnost da, v-se vzeti in po pravi primeri ohraniti. Če globokeje orješ, več si pridobiš sčasama dobre zemlje na njivo, in naše polje bo sploh veliko boljši in rodovitniši postalo, kakor je dosihmal bilo.

(Konec sledí.)

Jurče razlaga svojimu stricu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetine,
tlake in družih dávšin.

Trinajsto pismo.

Ljubi stric!

V 23. §. je rečeno, de kdor hoče, zna tudi celo šumo, ki jo ima za odškodovanje plačati, ali na enkrat ali v nekterih brištih plačati, de je tako potem njegov grunt popolnoma osvoboden ali sfrajan, in se takó znebí, čimže plačevati. To se bo pa takó porajtalo, kakor se pri hranilnicah (šparkasah) godí, kjer se izposojeni kapital tudi večkrat tako nazaj plačuje, de se vsako léto neki del kapitala s čimži vred nazaj plača. Samó to se ne sme misliti, kakor nekteri zmešani ljudje mislijo, če 20

lét čimže po 5 od 100 plačujejo, je samó s temi čimži o dvajsetih létih cela šuma poplačana! To bi bilo letakrat mogoče, ako bi ne bilo treba od kapitala nič čimža plačevati; po tem bi se s takim létnim plačilom v 20. létih vés kapital poplačal. Tudi takó bi se dal celi kapital samo s čimžem poplačati, če bi bil létni čimž takó visok, de se v 20 létih kapital že s tem poplača, kar se je čez 5 od 100 vsako léto plačalo.

24. postava tega patenta varje tiste posodnike škode, ki imajo od grajšín kak dolg terjati. De bojo grajšine po vzdignjeni desetíni, tlakii. t. d. veliko zgubo terpéle, je očitno, kakor beli dan — ali to ne more drugač biti; vsak mora kaj na oltar domovine položiti in s zlato vago se ne more vse tako na tanjko prevagati, kakor marsikteri hoče.

Grajšine, ki so veliko desetíne in tlake imele, bojo veliko na svoji poprejšnji vrednosti zgubile; tedej mora tudi postava zató skerbeti, de tisti, ki imajo na grajšino kak dolg vtabuliran, ob svoj denar ne pridejo. To bi se pa utegnulo zgoditi, če bi grajšak, ki je zlo zadolžen, po odškodovanji dobljeni denar v svoj žep vtaknil, grajšino pa potem, kér ima morebiti več dolgá, kakor je vredna, svojim posodnikom prepustil. De se pa taki mogoči goljufii v okom pride, zató je postava v 24. §. dana, namreč: kader se bojo grajšinam odškodovanski denarji izplačevali, se ima na njih dolgé gledati, de se pravíce tistih ne poškodovajo, ki imajo od njih kaj terjati. Zatorej mora tudi vse, kar imajo grajšine za odškodovanje od svojih nekdanjih podložnih terjati, v očitnih gruntnih bukvah zaznamovano biti. Takó se bo natanjko vedilo: koliko bo dohodkov grajšini prišlo za odškodovanje, — koliko pa nasproti je tudi dolgá grajšinskiga.

Lejte, ljubi stric! takó se je za vse pri ti postavi skerbélo, de nihče ob svoje pravíce ne pride.

Vaš zvest Jurče.

Ponovljen rodoljubin klic.

Ni davnej kar smo v Ljubljanskih nemških novicah očitno pritožbo čez sirovost in neotesanost kmečkih fantov brali, ki so na Šmarni Góri dva Ljubljančana s kamnjem metali in jih z navadno zabavljivo besedo „škric“ zmerjati začéli, akoravno sta mirno svojo pot šla in jim ne ene žale besede dala. In kar se je tema mestnikama zgodilo, se zgodí tolikokrat po deželi, de nas je sram od tega govoriti. Neizrečena je sirovost nekterih ljudi po kmetih, in žalostniga serca moramo réči, posebno pri nas na Krajskim. Bog obvari, de bi hotli mi sirovost nekterih mestnikov zakrivati, marveč jo očitno rečemo, de imamo tudi v mestih neotesanih ljudi dovelj, — tode kaj taciga se vender nobenemu kmetu ne zgodí, če v mesto pride, de bi ga kdo brez vzroka na ulicah zmerjati ali s kamnjem metati začel!

Mestnik ne sovraži kmeta, zakaj bi nek kmet mestnika sovražil? Ali morebiti zató, de mu njegove pridelke kupuje in de iz mesta denar nosi? Ali morebiti zató, de se njegovi otroci v mestu izučijo mnogoverstnih vednost, s kterimi si po tem kruh služijo? Ali morebiti zató, de se rokodelci le v mestih svojiga rokodelstva boljši naučijo, kér je znano, če kdo na deželi kaj lepiga in dobriga napravi, se je to od mestnih mojstrov naučil. Ali morebiti zató, de se učeni ljudjé v mestih trudijo, de se nove reči znajdejo v prid kmetijstva? Ali so prosti kmetje ali pa učeni možjé znajdili več koristniga kmetijskiga orodja? Ali so kmetje prinesli krompir, turšico in druge sadeža v naše dežele, kteri nam živež dajejo? Vsaki vé, de ne! Neumna je tedej prevzetnost tacih kmetov, ki mislijo, če bi njih ne bilo, bi mogli mestniki poginiti!! Kaj taciga tudi noben pameten kmet ne misli, kér dobro vé, če bi vsi ljudjé kmetovali, komú

bi pa pridelke prodajali in od kod denarje jemali? S čem kupili, česar sicer človek potrebuje za obléko in mnoge druge potrebe?

Kakor je tedaj kmet na svétu potreben, ravno takó in clo nič menj so potrebni tudi mestniki eniga in družiga stanú, če lih ne orjejo, kopajo, sejejo, žanjejo in kosijo, pa druge rokodelstva in opravila opravljajo, ki so nam vsim skupej k življenju potrebni. Od potrebe dušnih pastirjev, zdravnikov, pravnih dohtarjev i. t. d. brez kterih tudi kmetje ne morejo obstati, še clo ne govorimo ne.

Neumna, neizrečeno neumna je tedej tista slepa prevzetnost, po kteri en človek družiga zaničuje, brez pomislika, de bi eden brez družiga shajati ne mogel.

Kér se pa vunder tacih prevzetnežev ne manjka, od kod neki to pride? — — Od tod, kér niso ljudjé dovelj podučeni, in tedej sirovi in neotesani ostanejo vse svoje žive dni.

Nektere ljudstva so že po rodu mehkejiga sercá, — taki ljudjé se dajo že z malim podukam bolj priljudne storiti. Kteri so pa bolj terdiga sercá, pri téh je več poduka in skerbniši izréje potreba.

Tega nihče ne more reči, de je pri nas keršanski nauk v cerkvah zanemarjen; mi imamo vsako léto po celi deželi veliko tavžent dobrih vse hvale vrednih pridig; tudi molitevnih in pobožnih bukev imamo dovelj, in zlo med ljudstvo razširjenih, — in vender se toliko pritožb domačih in ptujih sliši in bère čez neprijudno zadržanje naših rojakov!

To nam tedej očitno kaže, de s keršanskim naukam, kterige sicer za prvi potrebni poduk spoznamo, — in z molitvinimi bukvami, brez kterih pravi keršanski narod tudi ne more biti, vender še ni vse opravljeno, dobriga in priljudniga človeka storiti in ga omikati. Še nekaj družiga nam je neizrečeno potreba, brez kteriga nikdar naš narod ne bo potrebne stopnje v omiki dosegel — in to so šole, šole, dobre šole.

Brez šol bo ljudstvo vedno zanemarjeno ostalo, nejréče kdo kar koli hoče, — skušnja očitniši govori, kakor vse besede!

Možjé, ki imate v šolskih rečéh govoriti, — duhovniki, kterim je skerb izročeni ovčíc naložena, — pametni kmetje in župani, kteri vidite sirovost mladosti in odraslih, — za božjo voljo Vas prosimo: potegníte se z vso gorečnostjo za napravo šol, in sicer dobrih šol!

Dokler pa šol ni, priporočujte in delíte gospodje po deželi! zlatiga denarja vredne bukvice, ki jih je rajnki gosp. Klančnik spisal pod imenom: „Napeljevanje k pobožnemu življenju in lepemu zadržanju.“ — Te bukvice so prave zlate jabelka, prava dušna paša! In vender s žalostjo vidimo, kakó se te neprecenljive, po povelji prečastitiga Ljubljanskiga knezo-škofa poslovenjene bukvice v prahu pri bukvarjih neprodane valjajo, družih veliko menj potrebnih se pa drugi in tretji natis napravlja!

Te bukve pri spraševanju razlagati, njih poduke práv globoko v serca mladosti vtisniti, bo neizrečeno veliko dobriga — takó potrebniga sadú rodilo. Bog Vam bo poplačal Vaš trud in prizadevanje, domovina pa Vas bo imenovala svoje dobrotnike!

Tolažba v koleri.

Nek francozsk zdravnik je unidan v zdravniškem časopisu po mnogih skušnjah poterjeno tolažbo razglasil, ktera ima zares veliko resničniga v sebi, in zaslúži sploh oznanjena biti. Takóle se glasi: „Vsaki, kdor pri prvih znamenjih bolezní berž pomoči išé, zna med 100krat 99krat upanje imeti, se ozdraviti. Kdor pa predznamnja kolere 24 ur zamudí, pa le 50krat med 100krat. Med 3 bolniki, ki so mladi in močne postave,

imélo. Na živini je vse ležeče, kér živina da gnoj, gnoj pa je, kakor smo že rekli, duša kmetijstva. Kolikor več si zamore kmet živinčet rediti, boljši je, večí dobiček mu pride iz njeniga gnojá, mléka, déla, ali če jih mesarju prodaja. Slabo pa je, če ima kmet več živine pri hiši, kakor jo je rediti v stanu, — ravno takó slabo je tudi, če ima več poljá, kakor ga gnojiti zamore.

De tedej kmet več živine imeti in jo spodobno rediti, potem pa tudi svoje polje dobro gnojiti zamore, je treba, de kmetovavec za obilen pridelk živinske klaje na senožetih in na njivah skerbí.

Pa, Bog nam pomagaj! kakó slabo so večidel naši travniki gleštani! Kakor jih je mili Bog vstvaril, takó rasejo. De se ima tudi travnikom ali senožetím včasih gnojiti, od tega že nekteri naših kmetov clo nič ne vedó, — „senožet, mislijo, je zemlja, ktera mora sama po sebi vsako léto sená in otava dajati brez gnojá, brez vse postrežbe.“ Neizrečeno nespametna misel je to! Da tí, da sená, tudi če senožet popolnoma zanemariš — tode koliko in kakšniga?!

Dokler tedej ne bojo kmetje svojih travnikov pridno obdelovali, namreč: dokler jim ne bojo včasih gnojili, vode na-nje napeljevali, ali močirne s pripravnimi grabni in družimi pomočki na suho devali, dokler ne bojo kisle trave s umnim obdelovanjem zatirali, — mahú po njih s pèrgo (ovčjekam), pepélam, sajami, gipsam in enacimi pomočki pokončavali, — kerti po travnikih razmetovali i. t. d. — ne bojo senožeti nikdar toliko nésle, kakor bi nésli zamogle, in naše kmetíje bojo vedno hirale, namest de bi obilni pridelk živinske klaje jih na dober stan povzdignil.

Če verh tega še pomislimo, koliko denarja v naših pašnikih (gmajnah) zakopaniga leží, kteri bi se lahko pridobiti zamogel, če bi se pašniki razdelili in obdelovali: mora vsaki pametni kmetovavec žalostni „miserere“ zapéti čez večí del naših travnikov!

De se pa ta velika napčnost odpravi, ktera je vsako léto vsaki deželi za veliko tavžent goldinarjev v škodo, naj tudi umni in premožniši kmetovavci začno dobre izgledé dajati. Očitni dobiček bo začel po tem menj brihtne kmete spodbadati, de se bojo sčasama pridniga obdelovanja senožet poprijeli in si vsako léto več živinske klaje pridelovali, ktera je gotov denar.

Dragi prijatli! pomislite, če bi se imenovane tri napčnosti naših kmetíj odpravile, ne ravno na enkrat, ampak sčasama — koliko dobička vam bo vsako léto to prinéslo, ki je, práv za práv rěči, dosihmal v zemlji zakopan ležal! Na noge tedaj, prijatli! za svoj lastni dobiček.

Jurče razlaga svojimu strícu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne, tlake in družih dávšin.

Štirnajsto pismo.

Ljubi stric!

V 25. §. je ukazano, de naj se grajšinam tretji dél létniga odškodovanskiga dohodka naprej plača, de grajšaki, kterim se je poprej desetína in tlaka odrajtavala, po vzdignjenih teh dolžnostih, na naglama v preveliko zadrego ne pridejo. Se vé, de se bo ta šuma, ki jo grajšak naprej prejme, potem od tiste šume odštela, ktero bi imel grajšak v vsim skupej za odškodovanje potegniti; po tem takim bo tisti tretji dél, ki se mu je že plačal, menj potegnil. Denár za te predplačila naj se iz deržavne (cesarske) denarnice za ta čas posodi. De pa se tudi pri teh predplačilih tistimu, ki ima kak dolg na grajšini vtabuliran, nobena škoda ne zgodi, je v tem paragrafu ukazano, de, predin se imenovani tretji dél grajšaku odrajta, se ima v dolžne bukve pogledati, kakó stojé dolgovi grajšinski.

26. §. pravi: De se poravnanje ali zglihanje med

grajšinami in kmeti polajša, in de se gotovi čas odloči, od kadaj de se ima prerajtanje odškodovanja po ti novi postavi začeti, je zapovedano, de imajo kmetje tiste davšine poplačati, ktere so za léto 1848 dolžni ostali in za ktere se ima po 3. §. in 6. §. patenta od 7. kimovca 1848 odškodovanje grajšinam odrajtati; tode za to poplačanje za léto 1848 ne bo treba kmetu cele šume létniga plačila odrajtati, ampak šesti dél tega mu bo odpúšen. Rajtingo létniga plačila za léto 1848 bojo pa po postavah 8. 13. in 15. tega patenta zató postavljene komisije naredile, ktere bojo obstale iz cesarskih vradnikov in iz enaciga števila grajšakov in kmetov. De ne bo dolgih komatíj treba, se bo to bolj po čez pobotalo.

En izgled Vam bo to postavo nar bolj razjasnil. Postavimo: En kmet ni v létu 1848 (to je, od vsih svetnikov 1847. léta noter do vsih svetnikov 1848. léta) svoji poprejšnji grajšini nič desetíne odrajtal, tudi nobene tlake délal i. t. d. Komisija je zdej razsodila, de vse to skupej znése — postavimo — 24 goldinarjev, — po tem gré kmetu 20 gold. za léto 1848 odrajtati, zató kér se mu ima šesti dél od 24 gold., to je 4 gold. odpustiti. — Teh 20 gold. plača kmet s cesarskimi fronki vred kantonski gospóski, ne pa gruntne gospóski, s ktero nima kmet v téh rěčéh zdej nič več opraviti.

Ta novi patent, po kterim se ima odškodovanje za grajšine prerajtati, se pa začne z vžitnim létam 1849, ki se začne o vsih svetih 1848. De se kancelijsko léto ne začne ob novim létu, ampak vselej o vsih svetih, kader so vsi poljski pridelki domú spravljani in takó léto dognano, je že stara rěč in gotovo tudi Vam dobro znana.

Noben pošten kmet ne bo čez to godernjal, de se grajšinam, ki so lanjsko léto vso desetíno in vse druge poprejšnje gruntne dohodke zgubile, tudi za tisto léto odškodovanje da, kér v létu 1848 so veljale še stare postave.

Vaš zvest Jurče.

Potreba slovenskih šol po deželi.

(Iz Slav. Rodoljuba).

Šole, v kterih so se slovenski otroci malo kaj družiga učili kakor nemško brati, nemško slovnico in nemški pravopis, v kterih je clo keršanski nauk mogel nemščini se podvreči, niso bile kos, ne glave razjasniti ne počutkov ali serc k dobrimu vneti. Kadar so besede le samo v spominu shranjene strohnile ali zginile, je z njimi vès šolski nauk se zgubil, in s tem je zgubljen bil nar lepši čas življenja — otročina; bile so zgubljene druge leta perve spomladne vesele mladosti, in dostikrat so taki učenci postali neumneži, kakor so poprej bili; so se namreč navadili in prijeli pregreškov, ktere so po poti ali v šoli od klavernih tovaršev slišali ali vidili, in tako se tudi pohujšali. Le kdor je takó srečen bil, vse te napake premagati — je kakor pravijo, k boljšimu kruhu prišel, začetnim šolam pa malo ktere hvale za to vé.

Zató, ljubi slovanski bratje! skerbite, de vam napravijo dobre, slovenske šole. Boljši zares nobene, kakor malopridne! Neumneži so mislili, de vsaki, kteri v šolo gré, mora gospod biti, in de kmetu nič treba ni se učiti — čisto nič, razun keršanskiga nauka — kteriga tudi v cerkvi sliši. Nočem govoriti od časa in ljudi, iz kterih ta misel izvira, tega pa ne zamorem zamolčati, de kdor koli to terdi, bi rad v motni vodi ribil, želí nevednost in neumnost drugih v svoj prid obračati, le sam sebe in svoje ljubi; druge pa vse kot svoje hlapce in sluge rabiti hoče, hoče de bi vsi plesali kakor on žvižga. Neki je to v téh besedah izrekel: „Jez gospod, ti gospod, kdo bo pa konja deržal?“ Ne,

pomanjkanja zraka ne more kaliti. Ko se bo pa spet za ajdo oralo, se bo takrat vrezana brazda nazaj okoli obrnila in tudi veliko zasute ogeršice bo še pred ajdovim zernjem veselo kalilo.

Kdor tedej ogeršico med ajdo po svojih njivah težko gleda, in bi jih nje očistiti želel, temu bi dva veljavniši pripomočka nasvetoval, kakor je pridno retanje ajdoviga sémena. Namreč: ali daj, če se ti ajda ne smili, jo nekoliko pomandrati, ogeršico iz nje popléti, dokler še ta cvetě; ali pa drugič, če bi bila ozimina dosti za časa zréla, daj berž po žetvi beliga žita svoje njive, ktere z ajdo obsejati misliš, v praho preorati, de na verh veržena ogeršica izkalí, in ko boš, če tudi že čez en teden, spet oral za ajdovo setev, jo boš pokončal, in takó nar bolje brez škode svoje njive ogeršice in družiga plevéla očistil. Podrebernicki.

Jurče razlaga svojimu strícu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne,
tlake in družih dávsin.

Petnajsto pismo.

Ljubi stric!

Danes Vam pišem predzadnje pismo, kér sim po tem z razlaganjem tega patenta pri kraji. — 27. §. govori od mertvašine (mortvarja) in desetiga denárja (lavdemja), in pravi, de 7. dan kimovca 1848 je nehala mertvašina in deséti denár. Če je pa kdo pred tem dnevam umerl, ali če je kdo pred tem dnevam prošnjo za prepís kakiga posestva gruntni gosposki položil, se ima pa mertvašina in deséti denár v roke gruntne gosposke po poprej obstoječih postavah odrajtati. Samó pri emfitevtskih pogodbah ali kontraktih se ima po posebnih postavah ravnati, kakor so v tem patentu dane. Kaj ne, de je práv, de je dan natanjko izgovorjen, s kterim ima plačevanje mertvašine in desetiga denárja nehati, de se vsim prepíram in pravdam v okom pride.

V 28. §. je rečeno, de gostačem in kajžarjem, ki so v létu 1848 gruntni gosposki tlako dolžni ostali, je ta dolg odpušen; odpušene so za ravno to léto tudi tiste odrajtá, ktere so po 5. §. tistiga patenta, ki je bil 7. dan kimovca razglašen, brez odškodovanja vzdignjene; samo takse pri sodniški gosposki in pri gruntnih bukvah se imajo odrajtati.

Po 29. §. bojo v vsaki deželi posebne komisije postavljene, ktere bojo po postavah tega patenta vso to reč dokončale; pri teh komisijah bo toliko kmetov, kolikor bo grajšakov. — Pritožbe zoper cenitev dávsin se imajo — po 30. §. — brez dolziga pravdanja po prisežnih možéh razsoditi. V ta namen si izvoli grajšina eniga, kmet pa tudi eniga prisežniga možá, in ta dva sodna možá si izvolita še tretjiga, (verhovnika), ki potem naglo razsodbo storijo. — Posebne postave za vsako deželo bojo povedale, kakó se imajo te komisije napraviti, in kakó se imajo zaderžati. In že so — kakor ste v Novícah brali — za vsako deželo natanjčne postave dane, kakó se ima ta celi patent izpeljati, de se postave spolnejo. Tudi za krajnsko deželo so te posamesne postave dane, pa še niso razglašene, zató kér še niso v slovenski jezik prestavljene, brez kteriga po vstavni postavah nima v slovenskih deželah nobena postava prave veljavnosti. Poprej se bojo vikši deželne komisije izvolile. Z Bogam!

Vaš zvest Jurče.

Čas je prišel, de se bo spolnil,
cesarski patent zastran odvéze desetíne, davkov,
tlake in družih zemeljnih dávsin.

29. razdelk cesarskiga patenta od 4. sušca lanjskiga léta zapové, de se imajo v vsaki deželi in v vsaki kresii komisije napraviti, ktere bojo spolnile postave

tega patenta. Kakor za vse druge dežele so prišle od ministerstva unidan tudi za Krajnsko deželo posamesne določbe, po kterih se ima ta reč dokončati. Vsaki dan pričakujemo, de bojo prišle iz Dunaja te postave tudi v slovenskim jeziku razglašene, de jih bo mógel vsaki kmet zastopiti. V 69. §. teh postav je za Krajnsko deželo rečeno, de vikši deželna komisija, ktera je za odvézo podložnih gruntov postavljena, ima razun cesarskih uradnikov, tudi iz 6 mož obstati, med kterimi se imajo trije iz gruntnih in desetinskih gosposk, trije pa iz podložnih kmetov izvoliti, in kteri imajo pri komisijnih pravilih enako pravico govoriti, kakor uni komisijni odborniki. Po 70 §. ministerialniga ukaza pa se imajo ti šesteri možjé takóle voliti: Ministerialni komisijni komisár, (ki je za Krajnsko deželo gosp. Dr. Ulepič) določi en dan, de vse gruntne in desetinske gosposke ene kresije pri svoji kresii skupej pridejo, in z besedo in očitno volijo eniga odbornika in njegoviga namestnika za vikši deželno komisijo. Le tisti za izvoljeniga veljá, ki je dobil pri ti volitvi čez polovico glasov. *) Če pri pervim in drugim glasovanji ni nihče čezpolovičnice dobil, se voli pri 3. glasovanji le med tistima dvema, ki sta za odbornika nar več glasov imela, in takó tudi za njegoviga namestnika. Ako pa dobita pri ti tretji volitvi obá enako število glasov, naj pa vadjata (lozata); kteriga vadjata zadene, tisti je izvoljen. Potem takim pride iz vsake kresije na Krajnskem eden, torej v vsim skupej trije možjé k vikši deželni komisii, ki so zagovorniki gosposkinih pravíc.

Drugači pa se godí volitev zagovornikov podložnih kmetov za vikši deželno komisijo, kterih se tudi trije izvolijo, iz vsake kresije eden, in sicer takóle: Vsi župani (rihtarji) in prisežni možjé eniga kantona volijo volivca; vsi volivci ene kresije pa volijo na napovedani dan tudi pri kresii na enako vižo kakor gruntne gosposke eniga odbornika in eniga namestnika za vikši deželno komisijo.

Vsaki izvoljeni ima o treh dnéh po mu oznanjeni volitvi ali ministerialnim komisarju naravnost ali pa po kresii, v pismu odgovor dati: ali prevzame to opravilo ali ne. Če o treh dnéh odgovora ni, ali če je izvoljeni odpovedal, se ima berž vnóvič voliti. Vsi komisijški odborniki dobijo za čas svoje službe vsakdanje plačilo.

Dan volitve za krajnske gruntne in desetinske gosposke je na 15. dan tega mesca od gosp. ministerialniga komisarja postavljen, in sicer pri vsih tréh komisijah ob desetih dopoldne.

Dan volitve za odbornike kmetov še ni napovedan; bo pa kmalo na vérsto prišel. — Obé ne morete na en dan biti.

De so te volitve silno imenitne, to vsak sam vé. Dobro naj se tedaj prevdari, de se zastopni, previdni, pošteni možjé izvolijo, ki ravno takó dobro lastnosti gruntnih in desetinskih dávsin svoje dežele, kakor postave cesarskiga patenta poznajo, po kterih se ima ta reč dokončati. Pri volitvi gosposkinih kakor kmetovskih zagovornikov se ima tudi na to gledati, de izvoljenci niso možjé prevroče kerví, ampak taki, ki so v stanu mirno presojevati in pretrésovati, kar jim bo v presodbo dano. Strasten človek ni za take opravke. —

Ta vikši deželna komisija je sredíca med ministerstvom in pa med tistimi komisijami, ki jih bo več po deželi in ki bojo dávsine vsačiga kmeta posebej presojevale. Tedej bojo tri stopnje v ti reči:

*) Ne vémo, zakaj de se za »absolute Stimmenmehrheit« ne rabi dobra in umljiva slovenska beseda čezpolovičnica, namest absolutna večnost (!) in enake nerazumljive besede? Vredništvo.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VII.

V sredo 17. kozoperska (oktobra) 1849.

List 42.

Ktere reči se rade same vnamejo, in kakó pri taki vnemi pomagati.

Vsak kmetovavec vé, de se mokro domú spravljeno in v sénicah debelo naloženo in zlo natlačeno senó in slama, posebno pa mastna detelja in otava, večkrat sama po sebi vname. Clo rado se to zgodi, ako skozi take seníce clo nič sape ne piše, in če je železje, kakor, postavimo, gnojne vile ali kàkšno drugo železno orodje, v dotiki s takim senam ali otavo. Marsikdo je že vidil na travnikih take zlo natlačene kupe se vneti in z velikim plamenam goréti. Kakšna nesreča lahko iz taciga ognja vstane, če se senó ali otava na podu vname, vsak sam previdi.

Umen kmetovavec, ki je nekoliko z natoroznanstvom soznanjen, ta prikazek lahko zapopade, kér vé, de pri vrenji, gnjijeni in razpadanji živalskih, rastlinskih pa tudi rudninskih reči se taka vročina zbudi in napravi, de se te reči potem clo vnamejo in popolnoma goréti začno, in to tolikanj ložeje, kolikanj bolj so natlačene in bolj pri miru.

To vbrantiti, je — se vé de — nar gotovši pomoček, senó ali otavo suho domú spraviti. Kér pa to ni vselej mogoče, naj se takóle ravna:

Senó in otavo zloži v majhne, vozke in špičaste kopíce, in pusti jih — če ne dežuje — nekoliko časa pod milim nebam. Kopíce se bojo sicer soglele in senó bo nekoliko vreti začelo, vnélo se pa ne bo, kér zamore sapa skozi kopíce pihati. Ta gorkota pa vender storí, de bo veliko mokre soparice iz kopíc spuhéto. Po kakih 14 dnéh spravi takšno senó ali otavo, če moreš takó, de pod kàkšno streho pride, pane na pod, de jo sapa sušiti zamore. Tudi tukaj nej leži v visocih in špičastih, pa nikdar čez 10 čevljev širocih kopicah, in takó de saj od ene strani zamore sapa do njega. Iz takó napravljenih kupov se mokrota sčasama takó spuhéti, de potem senó in otava popolnoma suhi postanete. Ako ima kmetovavec suhe slame dovelj, je pa še boljši, če na eno lego sená eno lego slame dene; takó bo še gotovši senó ali otavo spridenja obvaroval, in tako slamo bo živina še raji jédla.

Zrélo žito se ne vname tako lahko, vender se, mokro domú spravljeno, menj ali bolj pokazi, de zatuhne. Naši kozolci so dobra pomoč, de požeto žito take škode ne terpi. Kjer pa kozelcov nimajo, morajo pa s žitam enako ravnati, kakor s senam in otavo.

Na Rusovskim so nalaš skušnje narejali, zvediti: ktere reči se same po sebi rade vnamejo, in so zvedili tole:

Konopnina in predivo s sajami ali oljem, ali pa z lojem polito in v platno zavito, se vname samo po sebi že v 24 urah. Če so te reči v kaki péči sogreli in potem terdó zvezali, so se že v malo urah vnéle. —

Volna ali arovca z mastno rečjó polita, potem sogreta in terdó zvezana, se tudi rada vname.

Gorka moka, otrobi, somleta kava (kafe), bobova moka, v platno zavita ali pa v napol pokritim loncu shranjena, se tudi sama po sebi vname.

Vse zeliša, ki si jih v mastnih rečéh kuhal in iz kterih si vso mokroto spravil, ktere pa nisi v mastnini ležati pustil, se vnamejo same po sebi.

De se gnoj, de se nevgašeno apno vname, in bližnje reči sožgè, je vsakimu znano.

S kako mastno rečjó polita sukna za gorko peč veržena, — ovès in otrobi, ki si jih za okladke (Umschläge) zlo sogrel in potem v kak kot vergel, so se že dostikrat vžgali in velik oginj napravili.

Potreba je tedaj, de se ta vnamljiva lastnost mnogih reči pozná, de se ne zanemari, in de se vé, de tudi brez ognja zamore v taci okoljšinah velik oginj vstati.

(Allg. ill. Bauernzeit.)

Sadjoréja — lepa reč!

Sadjoréja — lepa reč! sim si mislil, ko sim uni-krat letašnji pridelk lepih žlahnih jabelk gosp. Šmida v Šiški poleg Ljubljane ogledoval. Sadjoréja pa je zares tudi koristna reč, če pomislimo, de tako žlahno sadje se lahko prodá in sadjorejcu veliko dobička pri-nese. Vert gosp. Šmida ni sicer posebno velik, tode prava vertnarska šola se zamore v vsim imenovati, v kteri se vidi, kakó naj se s sadnimi drevesi ravna. Pa posestnik tega verta ima še eno lepo lastnost, nam-reč, de iz serca rad tudi drugim da, kar sam ima — cepiče vsih svojih drevés. Letašnje spomlad je gosp. Šmid v „Novicah“ zaznamoval vse sadne drevesa, kterih cepiče sadjorejcam rad ponudi. In to je namén téh verstíc, de sadjorejce opomnimo, ob pravim času se ober-niti na gosp. Šmida v Šiško, de dobijo žlahnih ce-pičev.

Prijatelj sadjoréje.

Jurče razlaga svojemu stricu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetine,
tlake in družih dávšin.

Šestnajsto in poslednje pismo.

Ljubi stric!

Kar je v 30. §. zapovedano, je sploh velika dobrota. 30. §. namreč pravi: Če gruntna gospóska ali pa kmet nista zadovoljna s cenitvijo dávšin, in če bi znal iz tega prepír vstati, se ima ta pravda brez dohtarjev ob kratkim dokončati, de se zvolijo trije sodni možjé, ki to reč razsodijo. Grunta gospóska si izvoli za-se eniga, kmet pa tudi za-se eniga; obá ta dva možá pa zvolita še eniga (verhovnika), in ti trije skupej razsodijo ob kratkim pravdo — brez dohtarjev, brez tožnih dní, brez dolgočasniga pisanja, brez velicih stroškov. — 31. §.

pravi, de posebne postave za vsako deželo bojo ukazale, kakó naj se v 29. §. omenjene komisije sestavijo in kakó naj se v svojih delih ravnajo, pa tudi za sodne možé je izgovorjeno, kakó se imajo pri razsojevanji obnašati. Te posebne postave so, kakor sim Vam že v poslednjim pismu povedal, že za vse dežele oznanjene, in vsaki dan pričakujemo, de jih bojo predstavljavci kmalo iz nemškega prestavili, in de bojo po tem berž razglašene.

§. 32. pravi, de se bojo dale tudi posebne postave zavolj odškodovanskiga katastra v vsaki deželi, in zavolj naprave deželnih kreditnih kás, zato de se bojo zamogli kmetje berž in popolnoma rešiti, gruntne gospóske pa tudi odškodovanje dobile, katero jim gré. Zakaj gotovo je, de vsak kmet želí, de berž ko je mogoče reši svoj grunt poprejšnjiga podloštva, — grajšak pa tudi želí, de k svojimu denarju pride. K temu pa je denarja potreba, — in denarja nam vsim manjka. Tedaj ne more boljši dobrote biti, kakor je ta, de se deželne kreditne denarnice ali posodílnice napravijo, pri katerih se bo po pošteni viži denár na upanje ali kredit dobil. Kmet po tem takim ne bo prišel vohernikam v pést, ki so že dostikrat na žito v klasji, in na vino na terti svojo rokó položili.

§. 33. še pravi, de vse pisma, ki se bojo v téh odškodovanskih rečéh narejale, imajo brez štempeljna biti.

§. 34. 35. 36. in 37. govorijo od tega, kakó naj se v Galiciji in Dalmaciji ta patent izpelje, in de za dokončanje vsih téh rečí so ministri notranjih zadev, pravice, in denarstva postavljeni.

In takó, ljubi stric! sim Vam celi patent takó razložil, de upam, de ga bo vsak lahko razumel. Sicer se pa zamorete na to razlaganje tudi zanesti, de je resnično, in de ni nobene napčne besede v njem. Kakor je cesarski patent, takošna je razlaga.

Poslednjič Vam moramo še oznaniti, de se tistih dveh pisacév, katerih pisma sim Vam v 33. listu na znanje dal, še nobeden ni oglašil za stavljenecé. Čeravno sim si popolnoma svest bil, de vse nju širokoustno govorjenje je le prazno kvantanje, kteriga ne z eno čerko spričati ne moreta, sim vender mislil, de sta bila morebiti sama od kakiga zakotniga pisaca osleparjena, in de nista sama kriva bila, de sta takó tjé v en dan pisala. Zlo bi me bilo tedaj razveselilo, ko bi mi bila odgovorila, de sta v nedolžni zmoti tisti pismi pisala, — pa namest svojo pomoto očitno spoznati, sta raji omolknila.

Kaj ne, ljubi stric! de še zmirej nar bolj kaže, se resnice deržati? Ne Vi, ne jez ne dajéva postav; tudi ne Vi ne jez ne moreva za tó, de so enim postave po volji, drugim pa ne, — moja reč je le, de postave práv zapopadem, in de jih, kakor so, po domače razjasnim, de jih tudi prost clovek lahko razume.

Bog Vas obvari! Če boste prihodnjič še kaj zvediti hotli, pa pišite Svojimu zvestimu Jurčetu.

Dopís Krajskiga Jurčeta Jurčetu na Dunaj.

Ljubi moj bratrance!

Tvoje pismo, ki si ga po Svojim odhodu iz Ljubljane čez Ljubljance in Krajnce sploh pisal in na Dunaji natisniti dal, nam je in mende vsim Krajncam zlo dopadlo. In kakó bi nam ne dopadlo, kér si toliko slavniga, toliko ljubiga čez nas pisal! Vse je dobro, vse je práv, kar si pisal, — samó v eni reči Ti je spodletélo, de je nisi práv zadel; pa tudi tega Ti ne zamerimo, kér si bil mende pervikrat na Krajskim in kér Te je le morebiti kak „nov prijatelj“ slabo podučil, ali pa de ga nisi práv zastopil.

Ti praviš v Svojim pismu, de je „veliko Ljubljancev, ki nočejo Nemci biti, ampak hočejo po sili

Slovani biti.“ Vidiš Jurče! to je ravno taka, kakor če bi bil Ti rekel: „veliko je Gumpoldskirhnarjev, ki nočejo Slovani, ampak hočejo po sili Nemci biti.“ Vémo sicer, de je veliko Dunajčanov, ki ne véjo, kje de je Ljubljana, in še ni léto pretéklo, kar smo v vradnim Dunajskim časopisu (Wiener Zeitung) zaporedama brali „Laibach in Kärnthen.“ Pri Tebi pa take nevednosti ne išemo, kér si že večkrat pokazal, de si práv znajden mož. Zató le mislimo, de se je tiskaren pogrešek v Tvoje pismo vrnil in de si namest zgorej rečeniga le hotel pisati: „de je veliko Ljubljancev, ki nočejo Slovani biti, ampak po sili Nemci.“ To bi bila resnica. Krajska dežela je skozi in skozi slovenska dežela, v kateri ljudstvo po materi slovensko govori, kakor pri Tebi v Gumpoldskirhnu po nemško. Božji nauk se mu povsod le v slovenskim jeziku razlaga, slovenski jezik se ž njim v kancelijah govori. Ljubljana pa je poglavitno mesto Krajske dežele. Pomisli tedaj, če bi hotel Ljubljancev Nemci biti, bi mogel svojo rojstno deželo zatajiti kakor Judež Škarjot Jezusa. Vémo sicer de se nam ne manjka taciš Škarjotov, ki se svoje lastne matere sramujejo in hočejo — za res „po sili“ — Nemci biti, in znabiti de si na ravno kakšniga taciš nalétel, ki Te je oslepariti hotel, de se je svét od lani takó prekucnil, de je Krajska dežela na Nemško padla. Če bi bili Krajnci za res Nemci, bi bili radi in z veseljem Nemci, — kér pa Krajnci nikdar Nemci niso bili, se pa tudi za Nemce štuliti ne morejo in ne smejo. Kar ni, ni. — Krajnci nočejo nič s silo biti, in zdey toliko manj, kér je po cesarski besedi vsim narodam narodovnost zagotovljena. Kar je vsim dano, kaj nek samó za Krajnce ne bo? Cesar ne menijo takó, in tudi ministri ne, kakor bi nekteri radi imeli, — in kér se domorodci le za svoje pravice potegujejo, de bi jih jim zoper voljo cesarja nihče ne kratil, jih pa nekteri iz góle samopridnosti, nekteri pa iz smešniga oslepenja natolcvajo. Tode hvala Bogú, de se jih nihče ne boji, kér vémo, de je naša reč zdey pravična. Pred sušcam 1848 je bilo pač to vse drugači, ojemine! Cesar Ferdinand pa so nas rešili, in cesar Franc Jožef nas varjejo.

Če pa pravi Krajnci hočejo to biti, kar so — Slovenci, pa ne smeš misliti, de nemšino sovražijo. To jim le tisti podkladajo, ki so sovražniki enakopravnosti, tedaj tudi naši. „Bog je sam sebi nar poprej brado vstvaril“ pravi nek star pregovor, zató moramo Slovani nar poprej za svojo lastnino — za svoj jezik — skerbéti, in po tem še le za druge, katerih, če jih bomo več znali, boljši bo. Naša prva sveta dolžnost je tedaj za opravičenje in omikanje tega jezika skerbéti, ki ga krajski narod govori, ki je — zunej Kočevarskiga — skozi in skozi slovenski. Škoda de te večkrat v Ljubljano ni, de bi se tega sam prepričal. Pervi dan, če bi le nektere stopinje po deželi storil, bi se že prepričal, de krajsko ljudstvo ni nemško, in de je grozovitna napčnost, če se ena kopica mestnikov za celo krajsko ljudstvo šopíri. Med sto Mickami (ktere si ti tiček! v kolodvoru koj zapazil) ti bo komej ena odgovoriti mógla, če jo boš po nemško ogovoril; in kar od Mick veljá, veljá tudi od Andreja, Jakoba in Jerneja. Ja, lej, Jurče! kar ni, ni. Ljudstvo je pa presvitlimu Cesarju za tó tudi zlo hvaležno, de je njegov jezik veljavnost dobil, de bo po vstavnih postavah v kancelijah v svojim jeziku pisma dobivalo, ktere bo samo lahko zastopilo, brez de bi moglo kakimu družimu zató dobre besede dajati ali pa zató še clo plačevati.

To, dragi bratec! sim Ti namenil pisati, de resnico zvéš, kér vém, de resnico ljubiš. Sicer Ti pa še oznamim, de Tvoje pisma zastran desetine in tlake ravno danes v Novicah dokončam, in de sim Ti práv hvaležen za Tvoje takó razumljivo in natanjčno razlaganje cesar-

S to vodó, kateri je hudičovo olje prilito, naj se poškrbpi gnoj v hlevu ali na dvoru tri- ali štirikrat na léto. —

Tudi potresovanje gnojá z gipsam je enak dober pomoček, kér tudi v gipsu je hudičovo olje.

Jurče se mora še enkrat, pa v ti reči zadnjikrat oglasiti.

Tista dva pisavca, kterima sim v 8. pismu 100 cekinov na 1 vinar postavil, če skazeta, de so cesarski patenti taki, kar ona pravita, sta mi danes na moje 16. pismo odgovorila, pa sta le spet ravno to trobila, kar sta v svojih prvih pismih govorila. Prijatla! sej sim Vama unikat vunder dovelj zastopno povedal, de skazajta, kar govorita, to je, de mi ali v nemškem ali slovenskim jeziku *natisnjene cesarske patente, ki po Vajinih mislih govoré, v pregled pošljeta*. Te, te jez hočem imeti, ne pa Vajinih praznih besed. Saj so bili vsi cesarski patenti tavžentkrat in tavžentkrat natisnjeni in tudi v mnogoverstnih časopisih razglašeni: lahko jih bosta tedej dobila, čeravno so pomazani ali zmečkani, de so le še celi in de jih brati zamorem, so že dobri. To so edíne prave priče, — vse drugo govorjenje je mlatva prazne slame.

Sicer pa Vama moram reči, de mi v Vajinih pismih zares preveliko čast skazujeta. Ja, ljuba prijatla, kaj res mislita, de Jurče postave dajé? Kaj me res za takó imenitniga moža imata? Bog Vama daj dobro! Sej vunder celi svet vé, de postavo zavolj desetíne, tlake in vsih gruntnih davšin je sklenil (zadnji dan vel. serpana 1848) lanjski *deršavni zbor na Dnnaji*, v kterim je veliko kmetov sedelo, in de po tem sklepu sta cesar Ferdinand 7. kimovca 1848 in cesar Franc Jožef s svojimi ministri 4. sušca 1849 svojim deželam patenta dala. Noben drug človek ni imel v ti reči nič govoriti, ne Jurče, ne Pogačnik, ne stric pod Goro. Moja reč je bila le: dane postave razložiti, kakor so, — in kar je prostimu človeku manj zastopno, mu po domače razjasniti. V vse druge reči se jez ne vtikujem.

Sicer pa, dragi M. P! se tudi motite, ko pravite, de so cesar Ferdinand že 15. sušca 1848 patent zavolj kmetijskih reči vùn dali. 15. sušca ni na Dunaji nobeden na te reči mislil: ta dan so dovolili Cesar le vstavo, svobodni natis in pa narodno stražo, kar nam cesarski razglas tistiga dneva pové. Pismo cesarja Ferdinanda iz Olomuca 15. kozoperska 1848, poterdi kmetam dano obljubo, de so kmetije *po danim patentu* desetíne, tlake in družih gosposkinih davšin réšene. Takó stoji zapisano, in jez ne smém od tacih pisem ne besedice preč vzeti, pa tudi ne pristaviti, kér moja reč je le oznaniti, kar se na svetu godí. 11. dan kimovca so poterdili Cesar posamesne postave, po kterih naj se gruntni oprostitjo (sfrajajo), in tistim možém, kteri so v te komisije izvoljeni, je določba te imenitne reči izročena. Bog daj, de bi se vsim po pošteni volji zgodilo!

Jurče.

Ozír na stare čase.

Ko so v létu 1280 v mestu Aquila na Napolitanskim po rimskih starovínah kopali, so najdlí rudno ploščo, v ktero je sodba v hebrajskim jeziku vrisana, po kteri je bil Jezus Kristus k smerti obsojen. Na drugi strani te plošice se bère: „Enaka ploša je bila vsakimu rodu poslana.“ Ob času Francozke vojske na južnim Laškim so to ploščo Francozje našli v zakristii Kartajzarjev, blizo Napolitanskiga mesta, v skrinici iz črniga lesa (Ebenholz). Potem je prišla v kapelo v Kaserti, kjer se še zdej znajde v rokah Kartajzarjev, kterim so Francozje ta imenitni spominek iz hva-

ležnosti pustili, kér so jim v vojski zlo pomagali. Iz hebrajskiga jezika je dala francozka komisija nadpis plošice zvestó v francozki jezik prestaviti, in iz francozkiga je bil prestavljen v nemški. Dr. Thesmar, ki je razglasil ta nadpis v nemških Kolonjskih Novicah (Köllner Zeitung) pravi, de se ne more dvomiti (cviblati), de je ta sodba zares tista, kakor je bila čez Kristusa sklenjena, kér nagibljeji sodbe so v poglavitnih rečéh ravno tisti, kakor jih v sv. evangelji beremo. Mi prodamo to reč, kakor smo jo kupili in si ne upamo Dr. Thesmarjevih besed poterdti pa tudi ne ovreči. Vsak bravec „Novíc“ pa bo gotovo radovedno besede te sodbe bral, torej jo zvestó v slovenski jezik prestavljeno podamo, kakor sledí:

„Sodba, sklenjena od Poncija Pilata, deželniga oblastnika spodnje Galileje, de ima Jezus Nacareški na križu smert storiti.

„V sedmim létu vladbe cesarja Tiberija, in pét in dvajseti dan sušca v svetim mestu Jeruzalemu, kader sta Ana in Kajfat duhovna in aldovavca (Opferpriester) bila,

„Ponci Pilat, deželni oblastnik v spodnji Galileji, na prestolu predsednika sedijoč,

„obsodi Jezusa Nacareškiga, de ima na krizu med dvema razbojnikama umreti, zató kér velike in gotove priče ljudstva zoper njega govoré:

„1) De je Jezus zapeljivec, 2) de je podpihovavec, 3) de je sovražnik postáv, 4) de se po krivim božji sin imenuje, 5) de se po krivim kralja Izraelskiga imenuje, 6) de je šel v tempelj, spremljen od velike množice ljudi z oljkinimi vejami v rokah.

„Pervimu stotniku Kvirilu Korneliju je zapovedano, ga na moriše peljati.

„Vsim ubogim in bogatim je prepovedano, Jezusovo smert braniti.

„Priče, ktere so sodbo zoper Jezusa podpisale, so: 1) Daniel Robini, farizej. 2) Janez Corobatel. 3) Rafael Robani. 4) Kabet, pismoúk.

„Jezus bo iz Jeruzalemskiga mesta skozi Strueneanske vrata peljan.“ —

Nekoliko iz ministerskiga načerta, kakó naj bi se prihodnjič gimnazijalne in realne šole po Avstrijskim vravnale (Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich. Vom Ministerium des Cultus und Unterrichts. 1849. Gedruckt in der k. k. Hof- und Staatsdruckerei in Wien)

našim zvedenim domorodcam in šolskim prijatlam na znanje in v prevdark.

Iz dvéh namenov je vredništvo Novíc za potrebno spoznalo, nekoliko iz tega načerta zvedenim šolskim prijatlam naše domovíne na znanje dati, prvič: kér gosp. minister úka sam želí, de naj več skušenih mož ta načert presodi in pové, česar bi morebiti prenarediti treba bilo („die Stimmen der Erfahrenen werden diejenigen Stellen bezeichnen, wo Abänderungen entweder allgemein, oder für eigenthümliche Verhältnisse einzelner Kronländer nöthig oder wünschenswerth sind“) — drugič pa: kér gosp. minister pričakuje, de se boste posebno dvojni novi za slovenske šole potrebni knjigi z druženo pomočjó berž in berž spisale.

Ta dva namena sta nas nagnala, nekoliko iz tega načerta, ki se nam razun nekterih reči v občinskem velike hvale vredin zdí, svojim domorodcam v prevdark razglasiti, de naj skušeni in za pravi prid šolskih naprav skerbni možé svoje misli odkritoserčno svetu oznajijo, in de naj se pogovoré, kakó naj bi se zaželjene nove bukve spisale.